

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Mezinárodní politika a diplomacie

Bezpečnostní a strategická kultura EU

(diplomová práce)

Autor: Jan Kočer

Vedoucí práce: Ing. Zbyněk Dubský, Ph.D.

Akademický rok: 2017/2018

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Bezpečnostní a strategická kultura EU* vypracoval samostatně a vyznačil všechny citace z pramenů.

V Praze dne 4. září 2017

.....

Jan Kočer

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji všem, kteří mi dali nahlédnout do světa mezinárodní politiky.

Děkuji Zbyňkovi Dubskému za vstřícnost, otevřenost a společné hovory.

Děkuji své rodině za bezpodmínečnou podporu.

Děkuji Klára Janíčkovi za pomoc a pochopení.

ABSTRAKT

Tématem diplomové práce je bezpečnostní a strategická kultura EU. Práce vychází z teoreticko-metodologických pozic teorie druhé generace strategické kultury, proto analýza spočívá ve zkoumání vlivu strategického chování na reprodukci strategické kultury. Okruh zkoumaného chování je vymezen působností Evropské obranné agentury (EDA). Práce se tedy zaměřuje na činnost související s obrannými schopnostmi. Analýze bezpečnostní kultury je věnováno méně pozornosti, neboť činnost EDA se týká bezpečnostního chování pouze zprostředkovaně. Cílem práce je cestou případové studie odpovědět na otázku, zda existuje strategická a bezpečnostní kultura EU. Pozitivní odpověď je shledána v případě odvození kultury od deklaratorního chování, negativní odpověď při jejím odvození od reálného chování.

KLÍČOVÁ SLOVA

strategická kultura, bezpečnostní kultura, Evropská obranná agentura, obranné schopnosti

ABSTRACT

Security and strategic culture of the EU is the theme of this thesis. From a theoretical and methodological point of view the thesis is embedded in the second generation of strategic culture theories; the analysis of strategic culture therefore starts with description of strategic behaviour and examines the way how it reproduces strategic culture. The scope of strategic behaviour is limited to the competence of the European Defence Agency (EDA); hence the thesis covers activities relating to (defence) capabilities. The analysis of security culture stays on the sideline because of the scope of examined behaviour. Based on the case study the thesis aims to test the existence of security and strategic culture of the EU. And it responds that although in terms of *declaratory* behaviour the culture exists, in relation to *real* behaviour it does not.

KEY WORDS

strategic culture, security culture, European Defence Agency, defence capabilities

OBSAH

ÚVOD	1
1. TEORETICKÁ A METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA.....	4
1.1. STRATEGICKÁ KULTURA	4
1.1.1. VZNIK STRATEGICKÉ KULTURY	4
1.1.2. OPERACIONALIZACE STRATEGICKÉ KULTURY	8
1.1.3. ZPŮSOB ANALÝZY STRATEGICKÉ KULTURY.....	9
1.2. BEZPEČNOSTNÍ KULTURA.....	10
1.3. VÝCHODISKA, RÁMEC A CÍL PRÁCE	13
2. EVROPSKÁ OBRANNÁ AGENTURA: STRATEGICKÉ A BEZPEČNOSTNÍ CHOVÁNÍ.....	17
2.1. EU A EDA: ÚVODNÍ POZNÁMKY	17
2.1.1. OBRANNÉ VÝDAJE EU	18
2.1.2. INSTITUCIONÁLNÍ UKOTVENÍ EDA.....	21
2.2. ČINNOST EDA.....	24
2.2.1. KONCEPČNÍ ROVINA: STRATEGICKÉ A POLITICKÉ DOKUMENTY	25
2.2.1.1. OBRANNÉ SCHOPNOSTI	25
2.2.1.2. VÝZKUM	30
2.2.1.3. VYZBROJOVÁNÍ	31
2.2.1.4. EVROPSKÝ TRH S OBRANNÝM MATERIÁLEM (EDEM)	31
2.2.1.5. EVROPSKÁ OBRANNÁ TECHNOLOGICKÁ A PRŮMYSLOVÁ ZÁKLADNA (EDTIB).....	33
2.2.2. OPERAČNÍ ROVINA: PROJEKTY EDA.....	33
2.2.2.1. EVROPSKÝ TRH S OBRANNÝM MATERIÁLEM (EDEM)	35
2.2.2.2. VÝZKUM	36
2.2.2.3. VYZBROJOVÁNÍ	37
2.2.2.4. VYBRANÉ KLÍČOVÉ PROJEKTY	38
3. STRATEGICKÁ A BEZPEČNOSTNÍ KULTURA EU.....	43
3.1. STRATEGICKÁ KULTURA EU	44
3.1.1. DEKLAROVANÉ CHOVÁNÍ.....	45
3.1.2. REÁLNÉ CHOVÁNÍ	46
3.1.3. K EXISTENCI STRATEGICKÉ KULTURY EU	51
3.2. BEZPEČNOSTNÍ KULTURA EU	52
3.3. NÁSTIN SOUČASNÉHO STAVU	54

ZÁVĚR.....	58
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	60
1. MONOGRAFIE A ODBORNÉ ČLÁNKY	60
2. DOKUMENTY	62
3. ELEKTRONICKÉ ZDROJE	65

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

EBOP	Evropská bezpečnostní a obranná politika
EDA	Evropská obranná agentura/ <i>European Defence Agency</i>
EDEM	Evropský trh s obranným materiálem/ <i>European Defence Equipment Market</i>
EDTIB	Evropská obranná technologická a průmyslová základna/ <i>European Defence Technological and Industrial Base</i>
EU	Evropská unie/ <i>European Union</i>
NATO	Organizace Severoatlantické smlouvy/ <i>North Atlantic Treaty Organization</i>
SBOP	Společná bezpečnostní a obranná politika
USA	Spojené státy americké/ <i>United States of America</i>

SEZNAM POUŽITÝCH TABULEK

Tabulka č. 1: Úrovně rozhodování členského státu EU o bezpečnostním a obranném zajištění .	13
Tabulka č. 2: Členění výdajů do schopností souhrnně pro všechny členské státy EU	20
Tabulka č. 3: Členění výdajů na nákupy podle investujícího subjektu.....	20
Tabulka č. 4: Členění výdajů na výzkum podle investujícího subjektu	21
Tabulka č. 5: Členění výdajů na nákupy a na výzkum podle kritérií stanovených EDA	34
Tabulka č. 6: Shrnutí obsahu spolupráce v rámci vybraných projektů EDA	50

MOTTO

*The way that you get your diplomats listened to in an imperfect world is you make certain you back them up with hard power.*¹

James Mattis (26. ministr obrany USA)²

¹ „Jediný způsob jakým zajistíte, aby měl hlas vaší diplomacie v nedokonalém světě váhu, je opřít jej o vojenskou sílu.“ (překlad autora).

² Z rozhovoru Jamese Mattise z 20. června 2017 pro studentský časopis The Mercer Island High School Islander.

ÚVOD

Je bezpečnostní a obranné zajištění členských států EU spojeno s EU v takové míře, že lze hovořit o existenci specifické a stabilní bezpečnostní a strategické kultury EU? Vybudovat „*strategickou kulturu, jež by byla základem pro včasnou, rychlou a v případě potřeby robustní intervenci*“ si EU vytýčila jako cíl již v roce 2003.³ Na evropské úrovni prodělala od té doby bezpečnost a obrana dynamický vývoj. Bezpečnostní a obranná dimenze evropské integrace je s ohledem na vývoj v Evropě i v jejím okolí též jedním z předních politických témat současného evropského diskursu.

Tato práce si klade za cíl zkoumat existenci bezpečnostní a strategické kultury EU. Nejde však o vyčerpávající shrnutí tématu. Právě naopak, závěry ohledně bezpečnostní a strategické kultury EU jsou činěny na základě zvoleného teoreticko-metodologického přístupu a omezeného okruhu strategického a bezpečnostního chování.

Práce vychází z teoreticko-metodologických pozic tzv. teorie druhé generace strategické kultury. Strategická kultura je proto chápána jako diskursem (komunikací) vytvořený vzor (systém symbolů), který omezuje a umožňuje strategické chování a činí jej legitimním. Analýza strategické kultury přitom spočívá ve zkoumání vlivu strategického chování na (re)produkci strategické kultury. Práce tedy vychází z porozumění strategickému chování.

Okruh zkoumaného chování je dán působností Evropské obranné agentury (*European Defence Agency*, EDA) jakožto specializované evropské instituce pro spolupráci týkající se obranných schopností. Toto chování sestává z činnosti členských států v rámci EDA a činnosti samotného výkonného aparátu EDA. Obsahově se týká rozvoje, koordinace a budování obranných schopností.

Z důvodu vymezeného okruhu sledovaného chování se předkládaná práce bude věnovat především oblasti strategické kultury EU. Vliv činnosti EDA na bezpečnostní kulturu EU je totiž pouze nepřímý; týká se přesahu zkoumaného strategického chování do oblasti bezpečnostních aktivit, resp. bezpečnostního chování. Bezpečnostní kultura je s přihlédnutím k tomuto omezení pojata jako diskursem (komunikací) vytvořený vzor (systém symbolů), který se vztahuje k vnímání a uznání EU jako referenčního objektu, tedy k otázce aktérství EU v mezinárodních (bezpečnostních) vztazích.

³ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy, str. 11; v originálním znění „... *strategic culture that fosters early, rapid, and when necessary, robust intervention*“; přeloženo autorem.

Z výše řečeného vyplývá, že předkládanou práci lze vnímat jako případovou studii týkající se bezpečnostní a strategické kultury EU v kontextu činnosti EDA, tj. činnosti týkající se obranných schopností. V tomto rozsahu je cílem práce zodpovědět otázka, zda existuje bezpečnostní a strategická kultura EU, přičemž zvlášť je posuzována situace pro případ deklaratorního chování a zvlášť pro případ reálného chování. Z uvedeného též vyplývá, že práce se podrobně nezabývá jinými souvisejícími otázkami, především institucionálními předpoklady, strategiemi a operacemi. V tomto ohledu je proto snad dílčím dluhem této práce její nedostatečně konkretizovaný a přímočarý název.

Práce je rozdělena na tři části: teoretickou, empirickou a aplikační. V první části jsou vymezeny teoretické koncepty strategické a bezpečnostní kultury a jejich metodologické souvislosti. Na tomto základě jsou konkretizována východiska, rámec a cíl práce. Druhá část se věnuje popisu činnosti EDA (tj. strategickému a bezpečnostnímu chování). Zaměřuje se na činnosti na koncepční (strategické a politické dokumenty) i na operační úrovni (reálné chování). V závěrečné třetí části je popsání chování analyzováno z hlediska jeho vlivu na (znovu)vytváření strategické a bezpečnostní kultury EU, tedy za účelem formulace syntetizujícího závěru. Metodou práce je tedy popis, analýza a syntéza. Části práce se dělí na kapitoly, ty se dále člení na podkapitoly.

Pro účely vymezení teoretických a metodologických východisek práce bylo čerpáno z odborných monografií a článků. Jedná se o převážně zahraniční (zejména anglo-americkou) literaturu; např. podrobné shrnutí diskuse o strategické kultuře v kontextu teorií tří generací v tuzemské literatuře dodnes chybí. K popisu činnosti EDA byly v maximální možné míře využity primární prameny; šlo především o schválené koncepční či politické dokumenty a o shrnující zprávy týkající se konkrétních projektů EDA. Kvantitativní údaje byly čerpány především z databáze EDA. V tomto ohledu je nezbytné zmínit, že předkládaná práce je limitována tím, že některé podrobné informace či dílčí údaje týkající se činnosti EDA nejsou s ohledem na charakter této činnosti veřejně přístupné.

V odborné literatuře probíhá podrobná diskuse ohledně vlivu kultury na chování aktérů mezinárodní politiky. Otázky bezpečnostní a strategické kultury přitom především v obecné (tedy teoretické) rovině nezůstaly opomenuty. Na tyto studie poté navázaly konkrétní empirické analýzy. Předkládaná práce sleduje tento odborný proud a vychází z něj. Snaží se však o hloubkovou a systematickou analýzu vybraného okruhu chování, kterému se stávající odborná literatura věnovala vždy jen dílčím způsobem. Přitom česká odborná

literatura se teoretickému i aplikovanému studiu bezpečnostní a strategické kultury věnuje povětšinou jen okrajově (i když s významnými výjimkami).

Nakonec ještě dvě jazyková upřesnění. Jelikož je anglický jazyk *lingua franca* teorie mezinárodní politiky, což potvrzují i prameny užívané v této práci, byl na řadě míst této práce (přímo v textu nebo v poznámkovém aparátu) ponechán původní anglický název vedle českého překladu. Cílem je zamezit případným nedorozuměním, které by mohly být způsobeny neustáleným překladem anglických termínů v česky psané odborné literatuře. Druhé upřesnění se týká adjektiva *evropský*. V rámci této práce vyjadřuje kvalitu spojenou s EU; není proto např. rozdíl mezi strategickou kulturou EU a evropskou strategickou kulturou.⁴

⁴ Nevyplyvá-li z textu explicitně něco jiného, je adjektivum *evropský* zároveň chápáno i jako synonymum adjektiv *společný* a *unijní*.

1. TEORETICKÁ A METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA

První část této práce je věnována teoretickému a metodologickému uchopení tématu. Nejprve jsou vymezeny dva koncepty, které stojí v jádru tohoto textu: strategická kultura (kapitola 1.1.) a bezpečnostní kultura (1.2.). S ohledem na rámec práce (podrobně k tomu v kapitole 1.3.) je zevrubněji (tedy včetně popisu souvisejících teoretických otázek) představena strategická kultura. Na základě teoretických a metodologických přístupů spojených s oběma koncepty jsou závěrem vymezeny konkrétní východiska, rámec a cíl předkládané práce (kapitola 1.3.).

1.1. STRATEGICKÁ KULTURA

Strategická kultura je nejasný, fluidní koncept. Diskuse ohledně základních otázek týkajících se strategické kultury byla strukturována Johnstonem⁵; o tom, co strategická kultura je, co dělá a jak může být studována, vypověděla teorie ve třech generacích. Pro účely této práce první generaci prezentuje Gray, druhou generaci Klein⁶ a třetí generaci Johnston.

Z pohledu teorie mezinárodních vztahů všechny tři generace přistupují na některé základní myšlenky konstruktivismu. Předně přijímají, že v mezinárodních vztazích na kultuře záleží. Strategická kultura má vliv na chování aktérů, a to vliv diskriminující a stabilizační. Odlišná strategická kultura dvou aktérů, kteří se nacházejí v totožné situaci, je (spolu)příčinou odlišného strategického chování (rozhodování). Strategická kultura dále zaručuje stabilitu strategického chování (strategických preferencí).

Přiblížení konceptu strategické kultury bude probíhat prostřednictvím hledání odpovědí na otázky o tom, co strategická kultura je (podkapitola 1.1.1.), co dělá (podkapitola 1.1.2.) a jak ji lze studovat (podkapitola 1.1.3.).⁷

1.1.1. VZNIK STRATEGICKÉ KULTURY

Tato podkapitola pojednává především o přístupu k řešení vztahu strategické kultury a strategického chování. Zda, jak a do jaké míry ovlivňuje strategická kultura strategické chování a, na druhé straně, zda, jak a do jaké míry strategické chování ovlivňuje strategickou

⁵ Johnston, 1995.

⁶ S ohledem na rozmanitost autorů, kteří by spadali do této kategorie, jde o určité zjednodušení (k tomu Lock, 2010, str. 686).

⁷ Struktura této kapitoly je inspirována Lockem (Lock, 2010).

kulturu. Jinými slovy, zda je strategické chování⁸ produktem kultury, zdrojem kultury, anebo obojím.⁹

Porozumění vzniku strategické kultury je předpokladem pro pochopení toho, co strategická kultura je a co dělá.¹⁰

Johnston: teorie třetí generace

Pro Johnstona je strategická kultura „*integrovaným systémem symbolů (např. argumentační struktury, jazyky, analogie, metafory), který prostřednictvím formulace role a efektivity vojenské síly v mezistátní politice zakládá všudypřítomné a dlouhodobé základní strategické preference, které se jeví jako jediné možné (realistické a efektivní)*“¹¹.

Johnston vychází ze striktního oddělení strategické kultury a strategického chování. Strategická kultura je pro něj nezávislou proměnnou, strategické chování je proměnnou závislou. Strategická kultura ovlivňuje strategické chování tím, že prostřednictvím interakce v rámci bezpečnostního prostředí vybaví rozhodovatele¹² omezeným a hierarchicky odstupňovaným souborem základních strategických preferencí.¹³ Tento soubor základních strategických preferencí následně vytváří množinu jediných možných (neboť realistických a efektivních) způsobů strategického chování. Na základě tohoto mechanismu strategická kultura omezuje strategické chování.

Popsaný monokauzální vztah mezi strategickou kulturou a strategickým chováním znamená, že Johnston rezignuje na hledání příčin vzniku strategické kultury. Při zodpovězení této otázky se omezuje na lakonické tvrzení, že vznik strategické kultury je spojen s formativním obdobím konkrétního bezpečnostního společenství¹⁴ a odkazuje

⁸ Primárním předmětem zájmu teorií mezinárodních (bezpečnostních) vztahů je chování aktérů. Studium faktorů ovlivňujících chování aktérů *per se*, tedy bez vazby na toto chování, není produktivní.

⁹ Lock, 2010, str. 687.

¹⁰ Ibid., str. 691.

¹¹ Johnston, 1995, str. 36. Překlad autora, v originále: „*Strategic culture is an integrated system of symbols (i.e. argumentation structures, languages, analogies, metaphors, etc.) that acts to establish pervasive and long-lasting grand strategic preferences by formulating concepts of the role and efficacy of military force in interstate political affairs, and by clothing these conceptions with such an aura of factuality that the strategic preferences seem uniquely realistic and efficacious.*“ Doslovnější překlad do češtiny lze nalézt in Pospíšil, 2012, str. 30.

¹² Termín je vypůjčen od Druláka, který jej používal jako český ekvivalent termínu *decision makers* (Drulák, 2003, str. 103). V této práci je používán též jako ekvivalent termínu *policy makers*.

¹³ Johnston, 1995, str. 38.

¹⁴ Pro účely této práce zahrnuje termín bezpečnostní společenství státní i mezistátní (resp. nadstátní) aktéry; je tedy užíván v širším smyslu, než jako forma mezinárodní spolupráce v kontextu práce Karla Deutsche (o tom in Eichler, 2009, str. 59). Je však nutné upozornit, že Johnston a Gray spojovali své teorie se státem jako základním aktérem mezinárodních vztahů.

se na filosofickou a literární tradici a dědictví sdílené zkušenosti.¹⁵ Booth (podobně nepřesvědčivě) spojuje vznik strategické kultury s historií, geografii a politickou kulturou.¹⁶ Způsob vzniku strategické kultury je pro představitele teorií třetí generace zcela nepodstatný, proto se o něj nezajímají. Strategická kultura je přirozená, inherentní vlastnost bezpečnostního společenství. Jde o zvnějšku seslanou *danost*. Johnstonem představený model je tak statický, neboť danost nutně znamená i neměnnost strategické kultury a bezpečnostního společenství.

Gray: teorie první generace

Gray vnímá strategickou kulturu jako kontext. Strategickou kulturu nelze oddělit od strategického chování, ani naopak. Rozhodovatelé jsou socializováni a při svých rozhodnutích podléhají kultuře¹⁷; zároveň však tato rozhodnutí ovlivňují, resp. dokonce tvoří kulturu¹⁸. Na rozdíl od Johnstona považuje Gray za nemožné určit příčinu a následek. Na základě toho Gray přijímá, že strategickému chování je nutné porozumět (*understand*), tj. interpretovat jeho význam, spíše než jej vysvětlovat (*explain*), tj. hledat jeho příčiny.

I přes uznání vlivu strategického chování na vznik strategické kultury není Gray ve svých závěrech důsledný. Vychází totiž nakonec podobně jako Johnston z deterministické role strategické kultury.¹⁹ To znamená, že strategická kultura pro něj předurčuje strategické chování: Němec si nemůže pomoci, ale je prostě Němcem, Francouz Francouzem, Čech Čechem apod. Tím se ovšem vrací k Johnstonovi a strategické kultuře jako přirozené vlastnosti bezpečnostního společenství, jež se utvořila v jejím formativním období.²⁰

Klein: teorie druhé generace

Johnston a Gray jsou představitelé konvenční teorie strategické kultury.²¹ Naproti tomu Kleinova teorie strategické kultury je kritická. Z hlediska teorie mezinárodních vztahů je Klein kritický konstruktivista.

Všichni tři autoři uznávají, že realita je sociální konstrukt. Klein však nadto poukazuje, že poznání je součástí světa, je podmíněné; jeho epistemologie je tedy kritická. Klein popírá, že by bylo možné oddělit naši schopnost poznat realitu od reality samotné.²² Je proto nutné

¹⁵ Johnston, 1995, str. 29 a 40.

¹⁶ Booth, 1990, str. 121.

¹⁷ Gray, 1999a, str. 135.

¹⁸ Ibid., str. 130.

¹⁹ Gray, 1999b, str. 50.

²⁰ Lock, 2010, str. 692.

²¹ Ibid., str. 696.

²² Jde o přesný opak toho, z čeho vychází Johnston, který chce vysvětlit zvnějšku seznatelné zákonitosti světa takového, jaký je.

vyjít ze vztahu mezi sociální strukturou (strategická kultura) a činitelem (bezpečnostní společenství, resp. strategické chování bezpečnostního společenství). Tento vztah je vzájemně podmíněný. Strategické chování (bezpečnostního společenství) i poznání (pozorovatele)²³ je ovlivněno sociální strukturou (strategickou kulturou).²⁴ Díky sociální struktuře mohou symboly vůbec nést význam.²⁵ Sociální struktura tím umožňuje a omezuje komunikaci, interakci a diskurs. V tomto ohledu je strategická kultura intersubjektivním systémem symbolů, který umožňuje strategické chování, tj. činí jej možným.²⁶

Podle Johnstona a Graye ovlivňuje strategická kultura strategické rozhodování (rozhodování, jež se týká vojenské moci, vojenských záležitostí) pouze v jednom směru: ovlivňuje politický proces, v rámci něhož rozhodovatelé rozhodují o použití vojenské síly v konkrétní situaci.²⁷ Podle Kleina ovlivňuje strategická kultura strategické rozhodování ve třech ohledech: ovlivňuje strategický styl (ve smyslu vojenských institucí a akumulované vojenské tradice)²⁸; způsob, jakým se stát připravuje na použití síly (ekonomický, technologický a institucionální vývoj); a způsob, jakým je použití síly obhajováno v rámci politické debaty. Strategická kultura tak určuje strategické chování, které je nejen možné, ale též legitimní. Strategická kultura (sociální struktura) ovlivňuje také identitu. Tím strategická kultura utváří hranice bezpečnostního společenství a vztahy s jinými bezpečnostními společenstvími.²⁹ Jde zde tedy o to, jak strategická kultura vytváří konkrétní chování a konkrétní kolektivní identitu jakou možnou a legitimní.

Podle Kleina musí analýza strategické kultury vycházet od strategického chování. Johnston a Gray se zabývali regulatorní rolí strategické kultury³⁰, naopak Klein se věnuje konstitutivní roli strategického chování³¹. Mezi strategickou kulturou (sociální strukturou, *structure*) a strategickým chováním (činitelem, *agent*) existuje vztah vzájemného konstituování. Činitel existuje ve struktuře, jeho existence je touto strukturou podmíněna. Zároveň však činitel svým každodenním chováním strukturu reprodukuje (a proměňuje). Strategická kultura omezuje a umožňuje strategické chování, avšak její existence je závislá

²³ Případně též poznání rozhodovatele, které nutně předchází strategickému chování.

²⁴ Skutečnost, že strategické chování je ovlivněno strategickou kulturou, je ve své podstatě velmi podobné ke Grayovu pojetí strategické kultury jako kontextu, bez něhož události (strategické chování) ztrácí význam.

²⁵ V tomto je Klein důslednější než Gray.

²⁶ Lock, 2010, str. 697.

²⁷ Lock v této souvislosti používá termín „*politics of strategy*“ (Lock, 2010, str. 697).

²⁸ Klein používá termín „*state's war making style*“ (Klein, 1988, str. 136); jedná se o totéž jako u představitelů konvenčních teorií strategické kultury.

²⁹ Lock, 2010, str. 698.

³⁰ Tj. vlivem strategické kultury na strategické chování.

³¹ Tj. vlivem strategického chování na strategickou kulturu, resp. kolektivní identitu.

na (každodenním) strategickém chování. Klein proto obrací svůj zájem od formativního období vzniku bezpečnostního společenství k důrazu na transformativní a reprodukční kapacitu strategického chování (činitele, *agent*), tedy k dynamické analýze komunikace³² mezi těmi, kteří se účastní strategického rozhodování. Jinými slovy jde o to, jak strategické chování reprodukuje strategickou kulturu a kolektivní identitu.

1.1.2. OPERACIONALIZACE STRATEGICKÉ KULTURY

Tato podkapitola pojednává o způsobu, jakým dochází k propojení strategické kultury a strategického chování. Týká se tak samotného procesu vzájemného ovlivňování strategické kultury a strategického chování.

Johnston: teorie třetí generace

Strategická kultura ovlivňuje kognitivní procesy rozhodovatelů. Strategická kultura vybaví rozhodovatele určitými myšlenkovými předpoklady, koncepty, preferencemi, z nichž vychází konkrétní strategické rozhodnutí (chování).

Jak však tento proces ovlivňování probíhá? Johnston k tomu mlčí. Jestliže strategické chování neovlivňuje strategickou kulturu, stěží mohou mít rozhodovatelé vliv na její zprostředkování.³³ Bylo by tak nutné předpokládat, že rozhodovatelé jsou jen prostředníci, jimiž je strategická kultura uváděna v život, aniž by ji jakkoliv ovlivnili.³⁴

Gray: teorie první generace

Gray na rozdíl od Johnstona uznává vliv strategického chování na strategickou kulturu. Důsledky tohoto tvrzení však nedokáže blíže upřesnit, a to ani ve vztahu k operacionalizaci strategické kultury.³⁵

Klein: teorie druhé generace

Hovoří-li Klein o dynamické analýze komunikace mezi těmi, kteří se účastní strategického rozhodování, upozorňuje ve vztahu k operacionalizaci strategické kultury na potřebu zabývat se komunikací při kolektivním rozhodování.³⁶ Strategickou kulturu³⁷ odlišují symboly a vztahy mezi nimi. Strategická kultura je souborem pravidel ohledně toho,

³² Klein používá termín „*communicative practices*“.

³³ Lock, 2010, str. 693.

³⁴ Lock používá termín „*cultural dupes*“ (Lock, 2010, str. 693).

³⁵ Lock, 2010, str. 693.

³⁶ To platí pro případy operacionalizace strategické kultury na úrovni státu i na úrovni mezinárodní (nadmárodní) organizace. Přitom platí, že představitelé konvenčních teorií strategické kultury o bezpečnostním společenství smýšlejí v intencích unitárního státu.

³⁷ Ve smyslu systému symbolů, který omezí a umožní komunikaci týkající se strategického chování (Lock, 2010, str. 700).

co může být komunikováno a co nikoli, přičemž tato pravidla nejsou neměnná (nevyjímaje konstituční element³⁸ strategické kultury).³⁹ Strategická kultura je tedy dynamická sociální struktura a rozhodovatelé jsou přesným opakem Johnstonových rozhodovatelů – prostředníků. Rozhodovatelé totiž ovlivňují strategickou kulturu (pravidla ohledně toho, co může být komunikováno) a tím spoluvytváří strategické chování.

1.1.3. ZPŮSOB ANALÝZY STRATEGICKÉ KULTURY

Předmětem této podkapitoly je popis metodologických nástrojů sloužících k analýze strategické kultury.

Johnston: teorie třetí generace

Metodologie je pro Johnstona výchozí bod při zkoumání strategické kultury. Grayova teorie je pro něj netestovatelná. Johnston usiluje o falsifikovatelnou teorii. Metodologii Johnston podřizuje i vztah strategického chování a strategické kultury. Johnston zkoumá, jak strategická kultura jakožto přirozený atribut bezpečnostního společenství ovlivňuje strategické chování. Johnston aplikoval svou teorii na analýzu čínské strategické kultury.⁴⁰ Nejprve prostudoval klasické čínské vojenské (doktrinální) texty. Na základě nich identifikoval charakteristiky čínské strategické kultury, aby následně posuzoval její vliv na strategické chování (praxi) čínských vojenských lídrů v období vlády dynastie Ming.

Gray: teorie první generace

Pro Graye je metodologie finální cíl (nikoli východisko). Gray navrhuje postupovat v souladu s interpretativní metodou.⁴¹ Odmítá, aby analýza strategické kultury vysvětlovala (*explain*) strategické chování, resp. jeho příčiny. Cílem analýzy by mělo být strategickému chování porozumět (*understand*), tj. odpovědět na otázku, co strategické chování znamená.⁴² Nespecifikuje však, zda by se měl výzkum soustředit na úmysl rozhodovatelů, kontextuální význam výroků nebo něco jiného. Jelikož většina výzkumů v oblasti strategické kultury byla postavena na textuální analýze, dostáváme se zde vůbec k problémům souvisejících s interpretací textu.⁴³

³⁸ Tj. charakteristiky strategické kultury, které tvoří její jádro (podstatné náležitosti).

³⁹ Klein, 1994, str. 7.

⁴⁰ Johnston, 1995.

⁴¹ Gray, 1999a, str. 130.

⁴² Gray, 1999b, str. 51.

⁴³ Lock, 2010, str. 694-695.

Klein se zabývá zkoumáním strategického chování, které (znovu)vytváří strategickou kulturu. To mu otevírá možnost podrobnějšího zkoumání strategického rozhodování (*politics of strategy*) a otevřenější kritiky strategického chování bezpečnostních společností.

Klein vychází z toho, že existence bezpečnostního společenství není přirozená⁴⁴, neboť strategická kultura i kolektivní identita jsou sociálně konstruovány.⁴⁵ Zajímá se proto o to, proč bezpečnostní společenství vzniká a jaké má jeho existence důsledky. Důsledky nachází ve vlivu strategické kultury (sociální struktury) na obsah a význam strategického diskursu. Předmětem jeho zájmu je tedy komunikace (*communicative practices*).

Zkoumání komunikace probíhá na základě textuální analýzy. Jedná se o analýzu textů aktérů, jež jsou činní v rámci strategického rozhodování konkrétního bezpečnostního společenství, tj. rozhodovatelů (politické dokumenty, tiskové zprávy, projevy atd.), médií, odborníků, veřejnosti, a to za účelem vytvoření tzv. souhrnné zprávy (*documentary report*).⁴⁶ Textuální analýza může zahrnovat rovněž populární kulturu nebo projevy každodenního života, nejčastěji se však omezuje na analýzu textů rozhodovatelů, neboť vychází z klíčové kategorie mezinárodní politiky, jíž je moc.⁴⁷

Strategické chování reprodukuje prostřednictvím strategického diskursu strategickou kulturu jakožto intersubjektivní systém symbolů. Na základě analýzy strategického chování, jež je produktem strategického diskursu a lze jej proto považovat za rozumné a legitimní, lze pojmenovat základní (trvalé) rysy strategické kultury.

Strategická kultura však může být chápána též jako diskursivní nástroj k ospravedlnění strategického chování. Teorie druhé generace proto upozorňují na rozdíl mezi deklarovaným a reálným strategickým chováním.⁴⁸

1.2. BEZPEČNOSTNÍ KULTURA

Bylo-li o strategické kultuře řečeno, že se jedná o neukotvený pojem, platí to o bezpečnostní kultuře snad ještě přiléhavěji. Ohledně bezpečnostní kultury neproběhla dokonce ani natolik podrobná a především dostatečně precizně strukturovaná odborná

⁴⁴ Naproti tomu představitelé konvenčních teorií strategické kultury předpokládají přirozenou existenci bezpečnostního společenství v podobě unitárního státu.

⁴⁵ Klein, 1988.

⁴⁶ Klein, 1994, str. 10.

⁴⁷ Lock, 2010, str. 703.

⁴⁸ Dubský, 2013, str. 71.

diskuse. Přitom některé závěry uvedené v kapitole 1.1. (týkající se např. vztahu kultury a chování nebo metodologie) jsou přenositelné i na bezpečnostní kulturu.

Z těchto důvodů a s ohledem na vymezení rámce této práce (kapitola 1.3.) bude tato kapitola věnována pouze stručnému představení konceptu bezpečnostní kultury a vymezení odlišnosti mezi bezpečnostní a strategickou kulturou.

Koncept bezpečnostní kultury

Eichler uvádí, že bezpečnostní kultura má dvě základní dimenze: vnitrostátní a mezinárodní.⁴⁹ Vnitrostátní dimenze se odkazuje na vnitřní (tj. uvnitř státu existující) zdroje a projevy bezpečnostní kultury. Mezinárodní dimenze se týká projevů a zdrojů vnějších. Pro evropskou bezpečnostní kulturu je v tomto ohledu důležitá dimenze mezinárodní. Gariup mezinárodní dimenzi bezpečnostní kultury popisuje jako „*souhrn sdílených předpokladů, domněnek a přístupů k hrozbám*⁵⁰ a referenčním objektům⁵¹“. ⁵² Kirchner bezpečnostní kulturu blíže konkretizuje pomocí instrumentálních preferencí států, a to na základě čtyř dichotomií: unilateralismus a multilateralismus, donucovací a přesvědčovací strategie, vojenské a nevojenské nástroje, preventivní působení a preemptivní úder.⁵³ Gariup tedy nabízí vymezení toho, co bezpečnostní kultura je, Kirchner pomocí instrumentálních preferencí bezpečnostní kulturu charakterizuje. Tato práce vychází z vymezení podle Gariup a bezpečnostní kulturou tedy rozumí: souhrn trvalých a sdílených očekávání, přesvědčení a postojů o hrozbách a referenčních objektech⁵⁴.

Odlišení bezpečnostní a strategické kultury

Strategie se tradičně chápe jako „*umění nasazovat sílu k dosahování politických cílů*“⁵⁵. Strategii tedy tvoří vojenské prostředky, které slouží k dosahování politických cílů.⁵⁶ Zahrnuje rozdělení vojenských prostředků a jejich nasazování. Šířeji může být chápána jako „*souhrn nástrojů volených k zabezpečování bezpečnosti*“⁵⁷. Zahrnuje nástroje, které jsou k dispozici, a normy a postupy, které jsou voleny k dosahování bezpečnostních cílů.

⁴⁹ Eichler, 2011, str. 38.

⁵⁰ Vysvětlení pojmu hrozba nabízí Eichler in Eichler, 2009, str. 38-53. Zdůrazňuje především, že hrozbu je (na rozdíl od rizika) nutné chápat jako jev objektivního charakteru.

⁵¹ Vysvětlení pojmu referenční objekt nabízí Eichler in Eichler, 2009, str. 68-71. Jedná se o jednotku, jejímž jménem rozhodovatelé rozhodují a kterou je potřeba chránit.

⁵² Gariup, 2009, str. 41 (citováno podle Eichler, 2011, str. 38).

⁵³ Kirchner, Sperling, 2007, str. 16 (podle Eichler, 2011, str. 38).

⁵⁴ Dubský, 2013, str. 71.

⁵⁵ Beauffre, 1963, str. 24-25 (citováno podle Eichler, 2011, str. 40).

⁵⁶ Eichler, 2011, str. 39.

⁵⁷ Gariup, 2009, str. 41 (citováno podle Eichler, str. 42).

Bezpečností se v negativním smyslu rozumí nepřítomnost nebo neexistence hrozeb. V pozitivním smyslu lze bezpečnost vymezit jako zajištění obrany území, hodnot, institucí a obyvatelstva.⁵⁸

Strategickou kulturu nejuceleněji vymezil Johnston jako „*integrováný systém symbolů, který prostřednictvím formulace role a efektivity vojenské síly v mezistátní politice zakládá všudypřítomné a dlouhodobé základní strategické preference, které se jeví jako jediné možné (realistické a efektivní)*“⁵⁹.

Bezpečnostní kulturu popisuje Gariup jako „*souhrn sdílených předpokladů, domněnek a přístupů k hrozbám a referenčním objektům*“.⁶⁰

V obou případech se jedná o kulturu, ať již jako integrovaný systém symbolů nebo souhrn trvalých a sdílených očekávání, přesvědčení a postojů. Pro oba koncepty tedy platí, že pracují s pojmem kultura jako se vzorem či modelem, který ovlivňuje vědomí a chování lidí⁶¹, resp. jako s internalizovanou kognitivní mapou⁶². Podrobněji lze kulturu vymezit jako diskursem vytvořené myšlenky, přesvědčení a očekávání, které jsou sdíleny mezi aktéry, jsou trvalé a konzistentní s reálným chováním.⁶³

Liší se však svým předmětem. Bezpečnostní kultura je *vzor*, který se týká hrozeb a referenčních objektů. Strategická kultura je *vzor*, který se týká (vojenských) prostředků k zajištění bezpečnosti. Z pohledu členských států lze bezpečnostní kulturu mezinárodní organizace chápat jako trvale sdílené přesvědčení členských států (i) o dané mezinárodní organizaci jako referenčním objektu a (ii) o společných bezpečnostních hrozbách, tj. přesvědčení o sdílení bezpečnostních hrozeb. Strategickou kulturu mezinárodní organizace lze chápat jako trvalé sdílené přesvědčení členských států o (vojenských) prostředcích k dosahování bezpečnosti, které jsou k tomu jediné způsobilé (možné a legitimní).

Strategickou a bezpečnostní kulturu lze přitom vnímat jako subkultury politické kultury⁶⁴, tedy jako části téhož celku⁶⁵.

⁵⁸ K podrobnému vymezení pojmu bezpečnosti lze odkázat např. na Eichler, 2009, str. 11 a násl..

⁵⁹ Johnston, 1995, str. 36.

⁶⁰ Gariup, 2009, str. 41 (citováno podle Eichler, 2011, str. 38).

⁶¹ Geertz, 1973, str. 4-5.

⁶² Berger, 1998, str. 10.

⁶³ Dubský, 2013, str. 72.

⁶⁴ Dubský, 2013, str. 72.

⁶⁵ Gariup, 2009, str. 41.

1.3. VÝCHODISKA, RÁMEC A CÍL PRÁCE

Východiska práce

Základním aktérem mezinárodní politiky jsou státy. Jejich primárním cílem je bezpečnostní⁶⁶ a obranné zajištění. Členské státy EU⁶⁷ jsou při zajištění tohoto cíle vystaveny komplexnímu rozhodování, jež schematicky znázorňuje následující tabulka.

	členský stát EU	EU	NATO	USA
cíle				
bezpečnostní aktivity		x		
obránné aktivity				
obránné schopnosti		x		

Tabulka č. 1: Úrovně rozhodování členského státu EU o bezpečnostním a obranném zajištění. Zdroj: autor (2017).⁶⁸

K bezpečnostnímu a obrannému zajištění členského státu EU dochází na základě rozhodnutí přijatých ve dvou dimenzích. Těmi jsou obsahová dimenze (svislá osa v tabulce č. 1) a dimenze identity (vodorovná osa v tabulce č. 1).

Obsahová dimenze se týká rozhodnutí na úrovni politické (*cíle*), bezpečnostní (*bezpečnostní aktivity*) a obranné, resp. strategické (*obránné aktivity a obranné schopnosti*). Dimenze identity se týká rozhodnutí na úrovni konkrétního členského státu EU, ve vztahu k EU, k NATO a případně též k USA.

Bezpečnostní a obranné zajištění z pohledu členského státu EU znamená učinit rozhodnutí na všech úrovních obou dimenzí, tj. ve všech polích tabulky č. 1. Na základě toho je možné definovat postavení členského státu v globální mezinárodní politice z hlediska jeho bezpečnostního a obranného ukotvení.

⁶⁶ V případě bezpečnostního zajištění lze rozlišovat mezi zajištěním vnitřní bezpečnosti a zajištěním vnější bezpečnosti. S ohledem na rámec této práce (viz níže) se předkládaný text věnuje toliko zajištění vnější bezpečnosti.

⁶⁷ Předmětem této práce nejsou vztahy mezi EU a NATO, proto bude odhlédnuto od specifík členských států EU, které nejsou členy NATO. Ostatně ani členství v EU neznámá, že se členský stát účastní evropské bezpečnostní a obranné spolupráce. Cílem této práce je zkoumat pravidlo, nikoli výjimku. Od výhrad některých členských států EU ke členství v NATO nebo k účasti na SBOP bude proto odhlédnuto (ostatně jistá míra spolupráce – byť nikoli s členskými právy – probíhá navzdory těmto výhradám).

⁶⁸ Tabulka je inspirována příspěvkem Ivana Gabala (t.č. poslance Parlamentu České republiky) na semináři s názvem Transatlantické vztahy v krizi, který pořádala Asociace pro mezinárodní otázky dne 6. června 2017.

Pro dimenzi identity na úrovni EU přitom platí, že suma rozhodnutí členských států (re)konstituuje evropskou politickou (*cíle*), bezpečnostní (*bezpečnostní aktivity*) a strategickou (*obránné aktivity a obranné schopnosti*) kulturu.⁶⁹

Strategická kultura je v této práci chápána jako diskursem (komunikací) vytvořený vzor (systém symbolů), který omezuje a umožňuje strategické chování a činí jej legitimním. Bezpečnostní kultura je chápána jako diskursem (komunikací) vytvořený vzor (systém symbolů), který se vztahuje k vnímání a uznání EU jako referenčního objektu, tedy k otázce aktérství EU v mezinárodních (bezpečnostních) vztazích.

Tato práce vychází z analýzy strategické kultury, která je nejbližší teoriím druhé generace.⁷⁰ Jejím předmětem tedy není zkoumání vlivu strategické kultury na strategické chování bezpečnostního společenství, které je postavené na předpokladu předporozumění strategické kultury, jež je od počátku svého vzniku v rámci iniciačního období bezpečnostního společenství trvalá a neměnná. Naopak, tato práce vychází z poznatků o strategickém chování bezpečnostního společenství a jejím cílem je zkoumat vliv tohoto chování na (znovu)vytváření strategické kultury. Podobně bude analyzováno též bezpečnostní chování ve vztahu k (re)konstituci bezpečnostní kultury. Zaměření práce na chování vychází též z přesvědčení, že primárním předmětem zájmu teorií mezinárodních (bezpečnostních) vztahů je chování aktérů. Studium faktorů ovlivňujících chování aktérů *per se*, tedy bez vazby na toto chování, není produktivní.

Při zkoumání strategické a bezpečnostní kultury mezinárodní (nadmárodní) organizace je vhodné mít na zřeteli, že hladina analýzy je na rozdíl od státu o jednu úroveň posunuta. To znamená, že co by při analýze chování států odpovídalo substátní hladině analýzy, je pro mezinárodní organizaci hladinou analýzy na úrovni státu. Rozhodování národních rozhodovatelů je tedy pro mezinárodní organizaci vnitřním faktorem jejího chování.

Rámec práce

Strategická a bezpečnostní kultura EU nebude zkoumána v celé své šíři. Závěry ohledně strategické a bezpečnostní kultury budou činěny na základě omezeného okruhu strategického a bezpečnostního chování. Bude se jednat o chování členských států v rámci Evropské obranné agentury (*European Defence Agency*, EDA), resp. o chování samotné EDA. Chování

⁶⁹ Ve vztahu k politické kultuře to platí pouze z části, neboť rozhodnutí vztahující se k politické kultuře se netýkají pouze bezpečnosti a obrany.

⁷⁰ V návaznosti na kapitolu 1.1. se jedná především o teorii Kleina.

bude analyzováno na základě koncepčních a politických dokumentů, které vznikly na půdě EDA, a na základě reálné činnosti EDA. Metodologicky tak lze předkládanou práci považovat za případovou studii, jejíž rámec tvoří chování (v rámci) EDA.

Deklarovaným cílem EDA je usilovat o zlepšení obranných schopností EU a za tím účelem především koordinovat rozhodování členských států EU v oblasti kvality, kvantity a struktury obranných schopností. Proto se předkládaná práce bude věnovat především oblasti strategické kultury, a to na základě analýzy strategického chování, které se týká obranných schopností a nepřímo též obranných výdajů v rámci EDA.⁷¹ Analýza bezpečnostní kultury bude proto pouze dílčí. Vliv chování členských států v rámci EDA, resp. chování EDA na bezpečnostní kulturu je totiž pouze nepřímý. Lze v tomto ohledu hovořit o přesahu zkoumaného strategického chování do oblasti bezpečnostních aktivit, resp. o bezpečnostním chování vycházejícím ze strategického chování ohledně obranných schopností.⁷²

Přitom platí, že strategická kultura a bezpečnostní kultura jsou jakožto součásti politické kultury propojené koncepty. Závěry o existenci a charakteru strategické kultury tak ovlivňují bezpečnostní kulturu a naopak.

Lze tedy shrnout, že předkládaná práce je pouze dílčím analyticko-syntetickým pojednáním o strategické a bezpečnostní kultuře EU. Je spojena se dvěma základními omezeními. Prvním omezením je zvolené teoreticko-metodologické východisko. Druhým omezením je zvolený okruh zkoumaného chování. Jedná se o oficiální politicko-vojenské chování na úrovni (členských) států a mezinárodní organizace. To znamená, že předmětem zkoumání je chování rozhodovatelů a je odhlédnuto od vlivu vnitrostátních aktérů, veřejného mínění, médií atd. Toto chování se nadto týká pouze rozhodování o obranných (vojenských) schopnostech. Od chování ohledně institucí, strategií a operací je též odhlédnuto. Předmětem práce je tak pohled na strategickou a bezpečnostní kulturu EU na půdorysu činnosti členských států EU v rámci EDA a činnosti EDA.

Cíl práce

Na základě východisek a rámce práce lze definovat cíl práce, jímž je odpověď na následující výzkumnou otázku:

⁷¹ Dolní zaškrtnuté pole v tabulce č. 1.

⁷² Horní zaškrtnuté pole v tabulce č. 1.

Lze z chování členských států v rámci EDA a z chování EDA usuzovat na (znovu)vytváření strategické a bezpečnostní kultury EU?

Příčemž dílčí otázkou je:

Liší se v tomto ohledu závěry o (re)produkci strategické a bezpečnostní kultury EU na základě analýze deklaratorního a reálného chování?

2. EVROPSKÁ OBRANNÁ AGENTURA: STRATEGICKÉ A BEZPEČNOSTNÍ CHOVÁNÍ

Evropská obranná agentura (*European Defence Agency*, EDA)⁷³ je specializovaná instituce, která byla zřízena v rámci EU⁷⁴ a jejímž cílem je usilovat o zlepšení obranných schopností EU a podporovat tím cíle Společné bezpečnostní a obranné politiky (SBOP)⁷⁵. Za tímto účelem koordinuje rozhodování členských států EU v oblastech kvality, kvantity a struktury obranných schopností, obranných (vojenských) výdajů a obranného (vojenského) průmyslu.

Druhá část této práce se věnuje popisu strategického (a nepřímo též bezpečnostního) chování EDA. Nejprve (kapitola 2.1.) je stručně shrnuto postavení EU z hlediska obranného (vojenského) potenciálu, a to především v oblasti obranných výdajů (podkapitola 2.1.1.), a představen způsob institucionálního ukotvení EDA (podkapitola 2.1.2.). Následně (kapitola 2.2.) je pozornost věnována vlastní činnosti EDA. Činnost EDA zahrnuje jednak (kolektivní) rozhodování členských států EU, jednak autonomní činnost EDA, tj. činnost jejího výkonného aparátu. Nejprve je popsána a analyzována činnost EDA na koncepční úrovni (podkapitola 2.2.1.), následně na úrovni operační (podkapitola 2.2.2.).

2.1. EU A EDA: ÚVODNÍ POZNÁMKY

Aktérství EU v oblasti bezpečnosti, jejímž cílem je být „*efektivním poskytovatelem bezpečnosti ve vzdálenějších, komplexnějších a časově náročnějších misích v rizikovějším prostředí*“⁷⁶ se odvíjí od existence a dynamiky evropských obranných strategií, operací a schopností (*capabilities*). Schopnosti přitom zahrnují organizační schopnosti, schopnosti v oblasti lidského kapitálu a schopnosti v oblasti obranného materiálu a obranných systémů; posledně uvedené schopnosti se označují jako kapacity (*capacities*).⁷⁷ Úroveň obranných

⁷³ Dále v textu jen jako „EDA“.

⁷⁴ EDA není orgánem EU, má vlastní právní subjektivitu. Lze ji však považovat za součást institucionální struktury EU v širším smyslu.

⁷⁵ Článek 2 odst. 1 Společné akce Rady ze dne 12. července 2004 o zřízení Evropské obranné agentury (2004/551/SZBP) /dále jen „*Společná akce Rady ze dne 12. července 2004*“, resp. článek 2 odst. 1 Rozhodnutí Rady ze dne 12. července 2011, kterým se vymezuje statut, sídlo a způsob fungování Evropské obranné agentury a kterým se zrušuje společná akce 2004/551/SZBP (2011/411/SZBP) /dále jen „*Rozhodnutí Rady ze dne 12. července 2011*“.

⁷⁶ Překlad autora, v originálním znění „*an effective security provider in larger, more complex and longer term missions in higher-risk theatres*“ in Blockmans a Faleg, 2015, str. 3. Jedná se tak o vizi EU, která svým chováním ovlivňuje a formuje mezinárodní (bezpečnostní) prostředí in Blockmans a Faleg, 2015, str. 11 a násl..

⁷⁷ Kapacity jsou v některých případech vyčleňovány jako samostatná kategorie; v takovém případě se hovoří o schopnostech (*capabilities*) a kapacitách (*capacities*).

schopností úzce souvisí s výší a strukturou obranných výdajů, s trhem s obranným materiálem a s obranným průmyslem.

2.1.1. OBRANNÉ VÝDAJE EU⁷⁸

Analýzy týkající se schopností (a především kapacit) zpravidla vycházejí z údajů o obranných výdajích bezpečnostního společenství.

V roce 2014⁷⁹ vydávaly všechny členské státy EU na obranu celkem 195 miliard euro, což představovalo 1,42 % celkového hrubého domácího produktu všech členských států EU.⁸⁰ Evropský vojenský potenciál snese srovnání s ostatními globálními velmocemi. V roce 2017 totiž činil podíl evropských obranných výdajů na celkových světových obranných výdajích 15,4 – 16,5 %.⁸¹ Více finančních prostředků vydaly pouze USA s podílem 40,1 % na celkových globálních obranných výdajích.⁸² Naopak výdaje Číny (podíl 9,7 %) a Ruska (podíl 6,7 %) byly ve srovnání s celkovými výdaji členských států EU výrazně nižší.⁸³ Tato skutečnost (vedle ekonomického potenciálu a *soft power*) umožnila Moravscikovi přiřknout dnešní EU (tedy po 60 letech od podepsání Římských smluv) postavení globální neviditelné supervelmoci (*invisible superpower*) s tím, že si toto postavení udrží i v následujících desetiletích.⁸⁴

Výše uvedené kvantitativní srovnání je však nedostatečné při absenci porovnání kvality, resp. efektivnosti vynakládaných finančních prostředků.⁸⁵ Zde se projevují (ve srovnání s USA) významné deficity. Uvést lze především tyto:

- i. téměř trojnásobné americké výdaje financují aktivitu o bezmála půl milionu menšího personálu než tvoří personál EU⁸⁶;

⁷⁸ Není-li výslovně uvedeno jinak jsou data uvedená v této podkapitole převzata z databáze EDA, jak byla publikována v roce 2016 in *Defence Data 2014*, European Defence Agency, Belgie, 2016. Jelikož se spolupráce v rámci EDA účastní všechny členské státy s výjimkou Dánska (blíže in podkapitola 2.1.2.), nezahrnují data EDA údaje o Dánsku. Z tohoto důvodu údaje, o nichž je v této podkapitole referováno jako o údajích vztahující se k EU, nezahrnují příspěvek Dánska. S touto výhradou jsou uváděná data vztažena k EU jako celku.

⁷⁹ Nejaktuálnější dostupná data, která byla Agenturou zveřejněna jsou právě pro rok 2014.

⁸⁰ Celkové vládní výdaje všech členských států EU činily v témže roce 6.555 miliard euro a hrubý domácí produkt všech členských států EU dosahoval výše 13.672 miliard euro.

⁸¹ *The Military Balance 2017*, London: Routledge, 2017 (International Institute for Strategic Studies, IISS), citováno podle Moravscik, 2017.

⁸² Ibid..

⁸³ Ibid..

⁸⁴ Moravscik, 2017.

⁸⁵ Při srovnání obranných výdajů je nutné vzít v úvahu i dlouhodobost vynakládaných finančních prostředků. Vojenský potenciál přirozeně není jednoduchou funkcí obranných výdajů v daném roce; průměrné stáří vojenského materiálu činí 10-25 let, např. u amerických stíhaček F-18 se jedná až o 100 let (Moravscik, 2017). V důsledku toho se stvrzuje postavení USA a EU v oblasti vojenského potenciálu a ztěžuje se možnost dosáhnout srovnatelné úrovně nastupujícím velmocím (*rising powers*), především Číně.

- ii. struktura evropských obranných výdajů je nevhodná, neboť dochází k nedostatečnému financování výzkumu, vývoje, nákupů⁸⁷ a operací.⁸⁸ Podíl výdajů na investice činí v USA 35 % z celkových výdajů, v EU přibližně jen 20 %, ⁸⁹ výdaje na vývoj jsou v USA šestkrát vyšší než v EU⁹⁰;
- iii. mezi angažovaností jednotlivých členských států EU existují významné rozdíly (především mezi Francií a Velkou Británií na straně jedné a Německem a Španělskem na straně druhé)⁹¹, např. dvě třetiny výdajů na výzkum vynakládají Francie a Velká Británie, po přičtení výdajů Německa, Itálie, Španělska a Švédska jsou výdaje na výzkum všech členských států EU pokryty z 90 %⁹²;
- iv. evropská obranná průmyslová základna je nedostatečně konkurenceschopná.

Obranné výdaje členských států EU směřovaly v roce 2014 do čtyř základních oblastí: personál (99,8 miliard euro)⁹³, operace (52,2 miliard euro)⁹⁴, investice (34,7 miliard euro) a výdaje ke zbývajícím účelům (8,1 miliard euro)⁹⁵. Právě výdaje do oblasti investic odpovídají výdajům do schopností. Tvoří je výdaje na nákupy (*equipment procurement*), výdaje na vývoj (*research and development*)⁹⁶ a výdaje na výzkum (*research and technology*)⁹⁷.

⁸⁶ Ham, 2000.

⁸⁷ Tyto tři složky se označují též jako investice. Podrobněji ke struktuře obranných výdajů níže v této podkapitole.

⁸⁸ Khol, 2000, str. 37 a násl..

⁸⁹ An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs, str. 23 (bod 67). K této zprávě podrobněji v podkapitole 2.2.1.1..

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Khol, 2000, str. 37.

⁹² Kolín, 2007, str. 45.

⁹³ Personál všech členských států EU čítal v roce 2014 1.823.000 členů, z nichž 400.000 sloužilo v rámci civilní větve a 1.423.000 v rámci vojenské větve.

⁹⁴ V anglickém originále se užívá termín *operation and maintenance*. Jedná se o veškeré výdaje spojené s operacemi. Jsou zde zahrnuty výdaje na výzbroj, zásobování, infrastrukturu operace apod., a to ve všech fázích operace.

⁹⁵ Jedná se např. o výdaje na správu vojenských objektů, pomocné a administrativní práce apod..

⁹⁶ Co se týče kapacit, jedná se o všechny výdaje, jež předcházejí zahájení jejich výroby; zahrnují též výdaje na výzkum.

⁹⁷ Tyto jsou podkategorii výdajů na vývoj (*research and development*) a zahrnují základní a aplikovaný výzkum a prezentaci technologií sloužících k obranným účelům.

výdaje do schopností	2010	2011	2012	2013	2014
celkem	42,9	38,3	39,0	37,6	34,7
výdaje na nákupy	34,3	30,6	31,5	30,0	25,9
výdaje na vývoj	8,6	7,8	7,5	7,8	8,8
výdaje na výzkum	2,1	2,0	2,0	2,1	2,0

Tabulka č. 2: Členění výdajů do schopností souhrnně pro všechny členské státy EU. Údaje jsou uvedeny v miliardách euro. Zdroj: EDA (2016).

Z tabulky č. 2 vyplývá, že výdaje na nákupy se mezi lety 2010 až 2014 postupně snižovaly; v relativním srovnání došlo ke snížení ze 17,5 % celkových obranných výdajů EU v roce 2010 na 13,3 % celkových obranných výdajů EU v roce 2014. Výdaje na vývoj, které zahrnují též výdaje na výzkum, zůstávaly ve sledovaném období v zásadě konstantní, a to přibližně na úrovni 4,5 % z celkových obranných výdajů EU.

Pro klasifikaci z hlediska investujícího subjektu lze výdaje na nákupy rozčlenit na národní výdaje (výdaje 1 členského státu EU), evropské výdaje (společné výdaje alespoň dvou členských států)⁹⁸ a jiné společné výdaje (společné výdaje členského a nečlenského státu EU)⁹⁹.

výdaje na nákupy	2010	2011	2012¹⁰⁰	2013	2014
celkem	34,3	30,6	31,5	30,0	25,9
národní výdaje	26,60	22,65	25,51	25,22	20,17
evropské výdaje	7,29	7,34	5,73	4,50	5,14
jiné společné výdaje	0,41	0,57	0,27	0,26	0,59

Tabulka č. 3: Členění výdajů na nákupy podle investujícího subjektu. Údaje jsou uvedeny v miliardách euro. Zdroj: EDA (2016).

Z tabulky č. 2 vyplývá, že evropské výdaje na nákupy činily ve sledovaném období postupně 21,2 % (2010), 24 % (2011), 18,2 % (2012), 15 % (2013) a 19,9 % (2014) z celkových výdajů na nákupy. Výše jiných společných výdajů na nákupy byla minimální.

Stejné členění lze použít i pro klasifikaci výdajů na výzkum (jedná se o část výdajů na vývoj).¹⁰¹

⁹⁸ Případná účast jiných než členských států EU na konkrétním projektu je nižší než 50 %.

⁹⁹ Přesněji se jedná o případy, kdy účast nečlenského státu EU na konkrétním projektu je vyšší než 50 %.

¹⁰⁰ Od roku 2012 jsou údaje o společných výdajích (tj. evropských výdajích a jiných společných výdajích) neúplné, neboť některé členské státy neposkytly EDA data.

¹⁰¹ K tomu lze pro úplnost uvést, že obdobná data pro výdaje na vývoj nejsou EDA publikována.

výdaje na výzkum	2010	2011	2012¹⁰²	2013	2014
celkem	2,1	2,0	2,0	2,1	2,0
národní výdaje	1,817	1,839	1,819	1,888	1,812
evropské výdaje	0,244	0,260	0,140	0,168	0,172
jiné sdílené výdaje	0,018	0,049	0,067	0,036	0,012

Tabulka č. 4: Členění výdajů na výzkum podle investujícího subjektu. Údaje jsou uvedeny v miliardách euro. Zdroj: EDA (2016).

Z tabulky č. 4 vyplývá, že evropské výdaje na výzkum činily ve sledovaném období postupně 11,8 % (2010), 12,1 % (2011), 8,9 % (2012), 8 % (2013) a 8,6 % (2014) z celkových výdajů na výzkum. Výše jiných společných výdajů na výzkum byla zanedbatelná.

Z uvedeného přehledu plyne, že výdaje na investice (tj. výdaje do schopností) činí přibližně 40 miliard euro, což představuje 15 % z celkových obranných výdajů EU. Z tohoto podílu činí převážnou část výdaje na nákupy, které jsou financovány společně (tj. jako společné evropské projekty) z přibližně jedné pětiny. Podíl společných evropských výdajů na výzkum z celkových výdajů na výzkum činí jen zhruba jednu desetinu.

2.1.2. INSTITUCIONÁLNÍ UKOTVENÍ EDA¹⁰³

EDA vznikla v červenci 2004 na základě společné akce Rady¹⁰⁴, a to v návaznosti na dosažení konsensu nejvyšších představitelů členských států EU v prosinci 2003 na summitu Evropské rady v Soluni. Jejím vzniku předcházela bilaterální dohoda mezi Francií, která projekt obranné agentury navrhovala, a Velkou Británií, která byla nejvýraznějším odpůrcem jejího vzniku, na summitu v Le Tourquet v únoru 2003. Francie ujistila Velkou Británii (a další členské státy), že hlavním smyslem vzniknuvší agentury nebude vyzbrojování, ale kombinace vývoje, výzkumu a nákupů.¹⁰⁵ Spolupráce se účastní všechny členské státy EU s výjimkou Dánska.¹⁰⁶ Dohodu o (externí) spolupráci uzavřela EDA s Norskem¹⁰⁷, Švýcarskem¹⁰⁸, Srbskem¹⁰⁹ a Ukrajinou¹¹⁰.

¹⁰² Od roku 2012 jsou údaje o společných výdajích (tj. evropských výdajích a jiných společných výdajích) neúplné, neboť některé členské státy neposkytly Agentuře data.

¹⁰³ Tato podkapitola je zčásti inspirována autorovou seminární prací s názvem *Evropská obranná agentura – cesta k aktérství Evropské unie v oblasti bezpečnosti?*, která byla vypracována v rámci předmětu Vnitřní a vnější bezpečnost EU (2 SM 423) v zimním semestru akademického roku 2015/2016.

¹⁰⁴ Společná akce Rady ze dne 12. července 2004.

¹⁰⁵ Chappell a Petrov, 2012, str. 54.

¹⁰⁶ V současné době 27 členských států. Společnou akci Rady ze dne 12. července 2004, resp. Rozhodnutím Rady ze dne 12. července 2011 označeny jako *zúčastněné členské státy*.

¹⁰⁷ V roce 2006.

K legislativnímu ukotvení EDA na úrovni primárního práva EU došlo na základě Lisabonské smlouvy¹¹¹. V návaznosti na to byl zrušen zakládající dokument Agentury (tj. Společná akce Rady ze dne 12. července 2004), který byl nahrazen novým právní aktem: Rozhodnutím Rady ze dne 12. července 2011; toto rozhodnutí však z obsahového hlediska v zásadě převzalo původní text.

Článek 42 odst. 3 Smlouvy o Evropské Unii¹¹² stanoví:

*Pro provádění společné bezpečnostní a obranné politiky dávají členské státy Unii k dispozici civilní a vojenské schopnosti, aby přispěly k plnění cílů vymezených Radou. Členské státy, které mezi sebou ustavily mnohonárodní síly, je mohou rovněž dát k dispozici společné bezpečnostní a obranné politice. Členské státy se zavazují, že budou své vojenské schopnosti postupně zdokonalovat. **Agentura pro oblast rozvoje obranných schopností, výzkumu, pořízení a vyzbrojování** (dále jen „Evropská obranná agentura“) **určuje operativní potřeby, podporuje opatření k jejich uspokojování, přispívá k určení a případně k provádění všech účelných opatření pro posílení výrobní a technologické základny v oblasti obrany, podílí se na vymezení evropské politiky schopností a vyzbrojování a napomáhá Radě při hodnocení zlepšování vojenských schopností.***¹¹³

Článek 45 odst. 1 Smlouvy o Evropské Unii¹¹⁴ specifikuje úkoly EDA:

1. Evropská obranná agentura, uvedená v čl. 28a odst. 3, má pod vedením Rady za úkol:

- a) **přispívat k určení cílů vojenských schopností členských států a hodnotit dodržování závazků týkajících se schopností přislíbených členskými státy;***
- b) **podporovat harmonizaci operativních potřeb a přijímání účinných a slučitelných akvizičních metod;***
- c) **navrhovat mnohostranné projekty pro plnění cílů z hlediska vojenských schopností a zajišťovat koordinaci programů prováděných členskými státy a řízení zvláštních programů spolupráce;***
- d) **podporovat výzkum v oblasti obranných technologií, koordinovat a plánovat společnou výzkumnou činnost a studie technických řešení odpovídajících budoucím operativním potřebám;***
- e) **přispívat k určování a případně k provádění všech účelných opatření pro posílení průmyslové a technologické základny v oblasti obrany a pro zlepšení účinnosti vojenských výdajů.***¹¹⁵

EDA je podřízena Radě.¹¹⁶ V jejím čele stojí Vysoký představitel EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku¹¹⁷, který je zároveň předsedou Řídícího výboru¹¹⁸. Členy Řídícího výboru jsou ministři obrany zúčastněných členských států a zástupce Evropské komise.¹¹⁹ Řídící výbor na úrovni ministrů obrany členských států se schází dvakrát ročně.¹²⁰

¹⁰⁸ V roce 2012.

¹⁰⁹ V roce 2013.

¹¹⁰ V roce 2015.

¹¹¹ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské Unii a Smlouvu o založení Evropského společenství (2007/C 306/01).

¹¹² Článek 28a odst. 3 Lisabonské smlouvy.

¹¹³ Zvýrazněno autorem.

¹¹⁴ Článek 28d odst. 1 Lisabonské smlouvy.

¹¹⁵ Zvýrazněno autorem.

¹¹⁶ Článek 4 odst. 1 Společná akce Rady ze dne 12. července 2004, resp. Rozhodnutí Rady ze dne 12. července 2011.

¹¹⁷ Vedoucí agentury (*Head of the Agency*).

¹¹⁸ *Steering Board*.

¹¹⁹ Dubský, 2006, str. 100.

Řídící výbor přijímá základní politická rozhodnutí, schvaluje rozpočet a jmenuje členy výkonných orgánů. Řídící výbor přijímá rozhodnutí kvalifikovanou většinou dvou třetin hlasů zúčastněných členských států.¹²¹ Hlasování se nekoná, jestliže by s přijatým rozhodnutím některý ze zúčastněných členských států nesouhlasil z důležitých důvodů státní politiky.¹²² V takovém případě může být věc postoupena k rozhodnutí Radě, která se usnáší jednomyslně.¹²³

Exekutivní řízení vykonává ředitel¹²⁴, jeho náměstek¹²⁵ a ředitelé čtyř odborných ředitelství (společné plánování a podpora; schopnosti, vyzbrojování a technologie; evropské synergie a inovace; společné služby)¹²⁶. EDA je relativně malá instituce s personálem čítajícím postupně od přibližně 80¹²⁷ do 133¹²⁸ členů. Jedná se o nominované národní experty, pracovníky smlouvené samotnou agenturou EDA a v omezené míře i úředníky EU.¹²⁹ EDA je financována přímo zúčastněnými členskými státy. V roce 2007 činil rozpočet EDA 22 milionů euro (z toho operační rozpočet na financování odborných studií 5 milionů euro, ze zbytku byl financován provoz EDA). V roce 2008 se rozpočet zvýšil na 28 milionů euro. Pozvolné zvyšování pokračovalo i v následujících letech s tím, že pro rok 2017 je rozpočet plánován na 31 milionů euro (z toho operační rozpočet představuje 6,5 milionů euro, zbytek je vynaloženo na provoz agentury). EDA sídlí v Bruselu.

EDA je svou povahou mezivládní orgán s dílčími nadnárodními prvky. V článku 45 odst. 1 Smlouvy o Evropské Unii¹³⁰ se k tomu uvádí:

Evropské obranná agentura je otevřena všem členským státům, které si přejí podílet se na její činnosti. Rada kvalifikovanou většinou přijme rozhodnutí vymezující statut, sídlo a způsob fungování agentury. Toto rozhodnutí přihlíží ke stupni skutečného podílu na činnostech agentury. V rámci agentury se vytvářejí

¹²⁰ Článek 8 odst. 2 Společná akce Rady ze dne 12. července 2004, resp. Rozhodnutí Rady ze dne 12. července 2011.

¹²¹ Článek 9 odst. 2 Společná akce Rady ze dne 12. července 2004, resp. Rozhodnutí Rady ze dne 12. července 2011. Zástupce Komise a Vedoucí agentury nemají hlasovací právo.

¹²² Článek 9 odst. 3 Společná akce Rady ze dne 12. července 2004, resp. Rozhodnutí Rady ze dne 12. července 2011.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ *Chief Executive*. Funkci ředitele vykonávali postupně Nick Witney (Velká Británie), Alexander Weis (Německo), Claude-France Arnould (Francie) a v současnosti (od roku 2015) Jorge Domecq (Španělsko).

¹²⁵ Oba jsou jmenováni na dobu 3 let s možností prodloužení o 2 roky.

¹²⁶ Dříve existovalo v rámci EDA pět odborných ředitelství: pro kapacity, výzkum a technologie, výzbroj, průmysl a trh, společné služby in Dubský, 2006, str. 100.

¹²⁷ Dubský, 2006, str. 100.

¹²⁸ Údaj k 31. 12. 2016 in European Defence Agency Annual Report 2016, str. 45.

¹²⁹ Chappell a Petrov, 2012, str. 55.

¹³⁰ Článek 28d odst. 2 Lisabonské smlouvy.

*zvláštní skupiny sdružující členské státy, jež vedou společné projekty. Agentura plní své úkoly ve spojení s Komisí, je-li to třeba.*¹³¹

Již bylo zmíněno, že Řídící výbor rozhoduje kvalifikovanou většinou hlasů s výjimkou případů, kdy by s rozhodnutím Řídícího výboru některý z členských států nesouhlasil z důležitých důvodů státní politiky. Tehdy by rozhodovala Rada, jíž přísluší i ostatní zásadní rozhodnutí týkající se EDA. Rada rozhoduje zásadně jednomyslně; kvalifikovaná většina v Radě postačuje pro rozhodnutí týkající se statutu, sídla a způsobu fungování agentury EDA.¹³² Nadnárodní prvky se tak týkají např. sdílení informací či vytváření společných standardů vedoucích k větší harmonizaci bezpečnostních politik členských států.¹³³ I přesto je jádro rozhodování o EDA a v EDA založeno na spolupráci mezivládního charakteru, neboť řešení klíčových otázek vyžaduje jednomyslnost, resp. jednomyslnost může být jakýmkoli členským státem vyžádána.

2.2. ČINNOST EDA

Deklarovaným cílem EDA je usilovat o zlepšení obranných schopností EU a podporovat tím cíle SBOP. Tohoto cíle se snaží dosáhnout prostřednictvím koordinace rozhodování členských států EU v oblasti kvality, kvantity a struktury obranných schopností (včetně kapacit), obranných (vojenských) výdajů a obranného (vojenského) průmyslu. Jedná se o cestu vedoucí ke snížení některých neefektivností, které existují v oblasti evropského vojenského potenciálu. EDA má ambici stát se koordinačním centrem pro zajištění vojenských kapacit v evropském prostoru a tím i nástrojem konsolidace evropské bezpečnosti.

EDA slouží též k získávání a zpracování dat a informací a jejich předávání členským státům¹³⁴. Na její půdě vznikají dokumenty strategického charakteru, které se věnují vývoji, výzkumu, vyzbrojování a obrannému průmyslu. Především se však zaměřuje na oblast vojenských schopností a kapacit; Bátora v této souvislosti vyjmenovává tyto úkoly: mezivládní projekty, společné standardy a sdílené nákupy¹³⁵.

Činnost EDA lze strukturovat do následujících pěti základních oblastí:

- i. obranné schopnosti (především kapacity);

¹³¹ Zvýrazněno autorem.

¹³² Zvýrazněná věta článku 45 odst. 1 Smlouvy o Evropské Unii byla (jediným) důvodem pro přijetí Rozhodnutí Rady ze dne 12. července 2011.

¹³³ Chappell a Petrov, 2012, str. 55.

¹³⁴ Chappell a Petrov, 2012, str. 55.

¹³⁵ Bátora, 2009, str. 1076 a násl..

- ii. výzkum;
- iii. vyzbrojování;
- iv. trh (Evropský trh s obranným materiálem, *European Defence Equipment Market, EDEM*);
- v. průmysl (Evropská obranná technologická a průmyslová základna, *European Defence Technological and Industrial Base, EDTIB*).

Účelem této kapitoly je popsat chování členských států EU, resp. zúčastněných členských států, v rámci EDA a chování EDA.

První podkapitola (2.2.1.) bude věnována popisu strategických dokumentů, které představují koncepční úroveň práce EDA. Následně (podkapitola 2.2.2.) budou prezentovány vybrané aktivity na operační úrovni, tj. konkrétní projekty EDA, na nichž se zúčastněné členské státy shodly. Nebude se jednat o detailní výčet veškerých aktivit EDA, to by ostatně s ohledem na cíl této práce nebylo ani účelné. Vybrány byly ty aktivity, které lze považovat za nejvýznamnější. Text na obou úrovních činnosti EDA bude přitom strukturován podle pěti základních oblastí, v nichž EDA vykonává svou působnost.

2.2.1. KONCEPČNÍ ROVINA: STRATEGICKÉ A POLITICKÉ DOKUMENTY

Referenční rámec pro činnost EDA, jakož i pro analýzu dosahování konkrétních cílů, jež si zúčastněné členské státy prostřednictvím EDA vytýčily, vychází z koncepčních dokumentů strategického a politického charakteru. V těchto dokumentech jsou vymezeny obsahové priority činnosti EDA i formální metody a procesy vedoucí k jejich naplnění.¹³⁶ Výstupem strategických dokumentů jsou konkrétní projekty EDA (podkapitola 2.2.2.).

Strategický rámec EDA tvoří dokumenty týkající se strategie obranných schopností (podkapitola 2.2.1.1.), strategie výzkumu (podkapitola 2.2.1.2.), strategie vyzbrojování (podkapitola 2.2.1.3.), strategie při budování trhu s obranným materiálem (podkapitola 2.2.1.4.) a strategie obranného průmyslu (podkapitola 2.2.1.5.).

2.2.1.1. OBRANNÉ SCHOPNOSTI

Podpora obranných schopností je klíčovou oblastí činnosti EDA. Právě od ní se totiž odvíjejí plány v oblasti trhu a průmyslu, nákupy i výzkum. Společné požadavky na evropské obranné schopnosti (společné programy) přitom umožní konsolidovat též nabídkovou stranu

¹³⁶ Kolín, 2010, str. 22.

trhu (průmysl). Za účelem koordinace národních požadavků na obranné schopnosti připravila EDA následující koncepční dokumenty.

V říjnu 2006 byla ministry obrany zúčastněných členských států schválena zpráva pod názvem *An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs*¹³⁷, na jejíž přípravě se podíleli zástupci vlád, akademické obce i průmyslu. Jedná se o nezávazný dokument, který však formulací globálních bezpečnostních výzev a hrozeb v kontextu evropské bezpečnostní a obranné politiky EU pro nadcházejících 20 let (do roku 2025), stanovil možné směry při rozhodování v oblasti schopností a kapacit na národní úrovni. Zpráva Long-Term Vision na základě sdílených představ o bezpečnostních výzvách (měnící se role vojenské síly, asymetrické války, technologická revoluce) a s přihlédnutím k cílům, kterých by mělo být dosahováno v operacích v kontextu Evropské bezpečnostní a obranné politiky¹³⁸ (expediční, mezinárodní a multilaterální operace s cílem dosáhnout stability), určuje požadavky v oblasti schopností a kapacit.¹³⁹ Schopnosti a kapacity by měly zajistit rychlost, selektivitu a udržitelnost při použití síly. Klíčovými úkoly v oblasti schopností a kapacit by mělo být:

- i. zajištění informací (*knowledge exploitation*): přetvoření dat v informace, na základě nichž může být přijato rozhodnutí, a to na taktické, operační i strategické úrovni; v oblasti kapacit jde o zajištění informačních technologií a systémů,
- ii. interoperabilita: zajištění interoperability uvnitř národních sil, mezi národními silami a ve vztahu k civilním aktérům; z hlediska kapacit je nejvhodnějším způsobem užití stejného obranného materiálu (*commonality*), čehož lze dosáhnout pouze konsolidací poptávkové strany na evropském trhu s obranným materiálem (např. společné nákupy, společné vlastnictví kapacit). Technické harmonizaci brání rozdílné požadavky, ekonomické možnosti a časová očekávání,
- iii. rovnováha ve výdajích (*manpower balance*): stabilizace, popř. zvýšení podílu výdajů do schopností na celkových obranných výdajích, čehož by mělo být docíleno (a) nezvyšováním podílu výdajů na operace z celkových obranných

¹³⁷ V českém překladu: Počáteční dlouhodobá vize požadavků na evropské obranné schopnosti a kapacity. Dále v textu je dokument uváděn jako „zpráva Long-Term Vision“.

¹³⁸ Označení Evropská bezpečnostní a obranná politika (EBOP) byla používáno do přijetí Lisabonské smlouvy. Od té doby je užíván název Společná bezpečnostní a obranná politika (SBOP). Mezi oběma je spatřován i dílčí – pro tuto práci však nepodstatný – obsahový posun směrem k bližší integraci této politiky.

¹³⁹ Ambicí zprávy Long-Term Vision není stanovení jízdního řádu (*route/road map*); jejím cílem je toliko naznačení směrů při rozhodování v oblasti budování schopností a kapacit.

- výdajů, a to ani v případě mimořádných situací, které by měly být financovány např. z vládních rezerv, a (b) snížením personálu prostřednictvím *out-sourcingu*, robotizace, snížení nadbytečných kapacit nebo zvýšení počtu vojáků v záloze,
- iv. zajištění technologií (*rapid acquisition*): zohlednění významu civilního výzkumu při obranných projektech; cílem by mělo být rychlejší uplatnění inovací v praxi, a to především při rozhodování o obnově či vyřazení již existujícího obranného materiálu,
 - v. politika v oblasti obranného průmyslu (*industrial policy*): cílem je zajištění (světové) konkurenceschopnosti evropského obranného průmyslu; soukromé vlastnictví výrobců znamená aplikaci pravidel globální ekonomiky, lze pozorovat koncentraci tohoto odvětví průmyslu a naplňování poptávky ze strany USA; je proto nezbytné zvýšit evropské investice (v absolutních číslech) především v oblasti výzkumu a dále docílit toho, aby investice směřovaly do schopností a kapacit, které jsou užitečné (zabránění duplikacím, konsolidace poptávkové stranu evropského trhu s obranným materiálem), a aby byla zajištěna konkurenceschopnost na straně nabídky včetně subdodavatelských firem. Evropská obranná technologická a průmyslová základna (EDTIB) musí fungovat jako celek, nikoli jako suma národních průmyslů. Připustit je nutné též specializaci (a s tím především související dělbu práce s/v rámci NATO),
 - vi. flexibilita.

Doporučení o charakteru a struktuře schopností a kapacit tak vycházejí z požadavků formulovaných pro EBOP, tedy z požadavků formulovaných EU jako celkem. Dokument se týká pouze schopností a kapacit potřebných při výkonu působnosti v rámci EBOP, nedotýká se národních požadavků nebo požadavků plynoucích z členství v NATO.

Na tomto základě je od roku 2008 Ředitelstvím pro kapacity zpracováván Plán rozvoje schopností (*Capabilities Development Plan, CDP*). Poprvé byl tento plán schválen v červenci 2008 Řídicím výborem na úrovni národních ředitelů pro schopnosti.¹⁴⁰ Plán rozvoje schopností konkretizuje na základě sdílených bezpečnostních výzev a pro činnosti v rámci EBOP (po přijetí Lisabonské smlouvy SBOP) směry rozhodování v oblasti schopností. Konkrétně plán identifikuje stávající nedostatky, vyhodnocuje jejich dopady a formuluje priority; nastavuje mechanismy sdílení národních plánů rozvoje obranných schopností včetně konkretizace národních programů, které by mohly být realizovány společně; a navrhuje

¹⁴⁰ Kolín, 2010, str. 23.

zahájit společné programy tam, kde národní programy chybí.¹⁴¹ Plán se věnuje profesním i technickým schopnostem.

Na základě Plánu rozvoje schopností by se rozhodovatelé na národní úrovni měli zaměřit na zajištění schopností především v těchto prioritních oblastech: ochrana proti přenosným protivzdušným obranným systémům (*Counter Man-Portable Surface-to-Air Missiles*), komunikační a informační schopnosti (*Software Defined Radio*), zvýšení dostupnosti vrtulníků a síťově podporované schopnosti (*Network Enabled Capability*), kapacity pro kontrolu oblastí při potírání pirátství na světových mořích (*Maritime Surveillance Network*), technická zařízení pro detekci, identifikaci a monitoring chemických, biologických či jaderných materiálů (*Chemical, Biological and Nuclear Hazards*), ochrana proti improvizovaným výbušným zařízením (*Counter Improvised Explosive Devices*) a rovněž v oblasti strategické i operativní vzdušné dopravy (*European Air Transport Fleet* a *Transport Helicopter*). Zároveň byly identifikovány příbuzné projekty na národní úrovni, které by mohly být zahrnuty do programů společné spolupráce. Jedná se například o oblasti detekce biologických látek, bezpilotních leteckých (bojových) prostředků (*Unmanned Aerial Vehicles* a *Unmanned Combat Aerial Vehicles*), ochrany vojenských počítačových sítí a komunikačních systémů nebo systémů zásobování vodou v bojových podmínkách.¹⁴²

Poslední verze Plánu rozvoje schopností byla schválena ministry obrany zúčastněných členských států v roce 2014. Prioritní oblasti se týkají informačních schopností¹⁴³, expedičních operací¹⁴⁴, ochrany bojových sil¹⁴⁵ a ochrany moří¹⁴⁶. V současné době se připravuje revize tohoto dokumentu (jeho publikace je plánována na jaře 2018).¹⁴⁷ Potřeba revize vychází z nutnosti navázat na přijetí nových evropských strategických dokumentů.¹⁴⁸

Prohlubování spolupráce při budování obranných schopností v rámci EDA bylo artikulováno a rozvíjeno též na ryze politické úrovni.

¹⁴¹ Kolín, 2007, str. 80.

¹⁴² Kolín, 2008, str. 24.

¹⁴³ Jde o následující oblasti: *Counter Cyber Threats (Cyber Defence)*; *SATCOM Capabilities*; *Battle space Information and Communication Services*, *Remotely Piloted Aircraft Surveillance*.

¹⁴⁴ Jde o následující oblasti: *Inter-Theatre Air Capabilities*; *Intra-Theatre Combat Capabilities*; *Logistic Support for Deployed Forces*; *Medical Support to Operations*.

¹⁴⁵ Jde o následující oblasti: *Counter Improvised Explosive Devices*; *CBRNe Capabilities in Operations*; *Air and Missile Defence for Deployable Forces*.

¹⁴⁶ Jde o následující oblasti: *Maritime Patrolling and Escorting*, *Naval Surveillance Systems*.

¹⁴⁷ Nově by měla být věnována pozornost též oblasti obrany proti hybridním hrozbám.

¹⁴⁸ Jedná se o *EU Global Strategy, Implementation Plan on Security and Defence* a *European Defence Action Plan*.

V návaznosti na tzv. Gentskou iniciativu¹⁴⁹ schválil v listopadu 2011 Řídící výbor na úrovni ministrů obrany zúčastněných členských států iniciativu nazvanou *Pooling and Sharing*¹⁵⁰. Motivace pro hlubší evropskou spolupráci byla především ekonomická¹⁵¹; docházelo totiž ke snižování obranných výdajů členských států a k současnému zvyšování cen obranného materiálu (kapacit). Cílem iniciativy *Pooling and Sharing* je společné užívání národních¹⁵² nebo společných¹⁵³ obranných schopností (*pool*, sdružovat) a specializace ve výrobě konkrétních obranných schopností za současné garance vzájemného poskytnutí těchto obranných schopností, od jejichž pořízení bylo upuštěno (*share*, sdílet; přesněji lze tedy hovořit o *role-sharing*, sdílení rolí). Výsledkem má být udržitelnost, interoperabilita a efektivita. Činnost členských států má být vedena následujícími principy: dobrá vůle, efektivita, flexibilita (z hlediska počtu spolupracujících států), užitečnost (předcházení duplikacím), dostupnost a komplementarita s NATO.

Iniciativa *Pooling and Sharing* zároveň identifikovala 11 prioritních oblastí spolupráce.¹⁵⁴ Hlubší spolupráce by se měla týkat především obranných schopností v oblastech operativní letecké dopravy, tankování paliva za letu, potírání pirátství na světových mořích, chytré munice, námořních a leteckých cvičení nebo telekomunikačních družic.

V návaznosti na iniciativu *Pooling and Sharing* zúčastněné členské státy na jednání Řídícího výboru dne 19. listopadu 2012 rozšířily spolupráci o další čtyři prioritní oblasti (nad rámec stávajících 11 oblastí), a to včetně kybernetické obrany a vojenské dopravní přepravy, a schválily dokument nazvaný *Code of Conduct on Pooling & Sharing*¹⁵⁵. Přijetím Kodexu chování *Pooling & Sharing* státy vyjádřily politickou vůli řídit se dobrovolně principy sdružování (*pool*) a sdílení (*share*) při rozhodování o obranných schopnostech na národní úrovni.

Důležité závěry pro činnost EDA byly přijaty na zasedání Evropské rady v prosinci 2013.¹⁵⁶ Tematická rozprava ohledně bezpečnosti a obrany se na této úrovni uskutečnila

¹⁴⁹ Původně německo-švédská iniciativa, která apeluje na zintenzivnění vojenské spolupráce, která byla schválena na setkání ministrů obrany členských států EU v září 2010 v belgickém Gentu.

¹⁵⁰ V textu dále uváděna jako „*iniciativa Pooling and Sharing*“. Do češtiny je název iniciativy, jenž zároveň vyjadřuje i její cíle, překládán nejčastěji jako „*sdružování a sdílení*“.

¹⁵¹ V době přijímání iniciativy *Pooling and Sharing* probíhala v EU finanční a ekonomická krize.

¹⁵² Tj. (zjednodušeně řečeno) vlastněných jedním členským státem.

¹⁵³ Tj. (zjednodušeně řečeno) vlastněných více členskými státy.

¹⁵⁴ Factsheet EDA's *Pooling & Sharing*, European Defence Agency, 2013.

¹⁵⁵ V textu dále uváděn jako „*Kodex chování Pooling & Sharing*“.

¹⁵⁶ Závěry Evropské rady ze dne 19. a 20. prosince 2013 (EUCO 217/13).

poprvé od okamžiku, kdy vstoupila v platnost Lisabonská smlouva. EU má na základě Závěrů Evropské rady z prosince 2013 přijmout opatření týkající se zvýšení účinnosti SBOP, rozvoje a dostupnosti civilních a vojenských schopností a posílení evropského obranného průmyslu. Spolupráce členských států by měla být systematictější a dlouhodobější, postavená na principech transparentnosti a sdílení informací o obranném plánování. K rozvoji obranných schopností by mělo dojít na základě konvergence poptávky, společných norem a opatření pro společné využívání a udržování obranných schopností. Trh s obranným materiálem založený na otevřenosti, nediskriminaci a transparentnosti (zejména pro malé a střední dodavatele) by vedl k posílení konkurenceschopnosti a účinnosti evropské obranné průmyslové základny.

Zároveň Evropská rada určila čtyři klíčové oblasti spolupráce pro činnost EDA (blíže v podkapitole 2.2.2.4.):

- i. dálkově řízené systémy letadel („drony“; *Remotely Piloted Aircraft Systems*, RPAS),
- ii. tankování paliva za letu (*Air-to-Air Refueling*, AAR),
- iii. družicová komunikace (telekomunikační družice; *Governmental Satellite Communications*, GovSatcom),
- iv. kybernetická bezpečnost (Cyber Defence).

Evropská rada si vytýčila, že bezpečnost a obrana bude i nadále pravidelným tématem jejích zasedání. Intenzivnější řešení těchto otázek probíhá i na úrovni Rady a Komise. Aktivita těchto orgánů EU vypovídají sice též o aktuální situaci bezpečnostní a obranné spolupráce, a tedy též bezpečnostní a strategické kultuře EU, nedotýkají se však již bezprostředně a výlučně činnosti EDA (blíže k současnému stavu v kapitole 3.3.).

2.2.1.2. VÝZKUM

Strategie evropského obranného výzkumu (*European Defence Research and Technology Strategy*, EDRT)¹⁵⁷ byla schválena ministry obrany zúčastněných členských států v listopadu 2008. Navazovala na výzvu vedoucího Agentury¹⁵⁸ z října 2005, aby došlo k navýšení společných výdajů na výzkum.¹⁵⁹ Jejím cílem je zvýšit koordinaci národních výdajů v oblasti obranného výzkumu. Tím by mělo dojít nejen k zajištění vyšší efektivity

¹⁵⁷ V textu dále uváděna jako „Strategie EDRT“.

¹⁵⁸ V té době jím byl Javier Solana.

¹⁵⁹ Strategie EDRT, str. 1.

vyakládáných finančních prostředků, nýbrž též ke koordinaci obranného plánování, zlepšení obranných schopností a posílení evropské průmyslové základny.

Strategie definuje 22 technologických oblastí, jež by měly být v EU zachovány a dále rozvíjeny. Spolupráce by měla probíhat prostřednictvím konkrétních projektů (projekty kategorie A nebo B¹⁶⁰, projekty financované zúčastněnými členskými státy nebo z operačního rozpočtu EDA).

2.2.1.3. VYZBROJOVÁNÍ

Strategie evropské spolupráce ve vyzbrojování (*European Armaments Cooperation Strategy*, EACS)¹⁶¹, jež si klade v obecné rovině za cíl zvýšit efektivitu evropské spolupráce, byla schválena v říjnu 2008 Řídícím výborem na úrovni národních ředitelů pro vyzbrojování. Jejími prioritami jsou:

- i. podpora společných projektů vyzbrojování prostřednictvím stanovení rámcových pravidel vyzbrojování: cílem je zabudovat do národních plánů úvahu o možném postupu formou společného projektu již v počátečních fázích procesu, stanovit rámcová pravidla týkající se průběhu projektů a předejít duplikaci společných projektů a
- ii. posílení evropské obranné a průmyslové základny, a to prostřednictvím lepší informovanosti mezi členskými státy, EDA a průmyslem, a zvýšením transparentnosti při pořizování obranného materiálu.

2.2.1.4. EVROPSKÝ TRH S OBRANNÝM MATERIÁLEM (EDEM)

Na konci listopadu 2005¹⁶² schválilo 25 členských států EU¹⁶³ a Norsko dokument nazvaný *The Code of Conduct for Defence Procurement of the EU Member States Participating in the European Defence Agency*¹⁶⁴. Dohoda se týká spolupráce v oblasti nákupů (*procurement*) s cílem dosáhnout mezinárodní konkurenceschopnosti evropského trhu s obranným materiálem (*EDEM*) a tím posílit evropskou obrannou technologickou a průmyslovou základnu (*EDTIB*). Jedná se o dohodu, jejímž cílem je zavedení nezávazného mezivládního mechanismu, který by umožnil reciproční spolupráci na trhu s obranným materiálem. Konkrétně se jedná o nediskriminaci výrobců obranného materiálu při vládních

¹⁶⁰ K rozlišení těchto projektů in podkapitola 2.2.2.2..

¹⁶¹ V textu dále uváděna jako „Strategie EACS“.

¹⁶² Jednalo se o první významný strategický dokument schválený v rámci EDA.

¹⁶³ Vedle Dánska se ujednání o spolupráci neúčastnilo Rumunsko.

¹⁶⁴ Dále v textu je dokument uváděn jako „Kodex chování při nákupech obranného materiálu“ nebo „Code of Conduct for Defence Procurement“.

zakázkách nad 1 milion euro. Spolupráce v rámci sjednaného mechanismus je založena na zásadách:

- i. dobrovolnosti, nezávaznosti (absence sankcí),
- ii. nediskriminace výrobců (informační povinnosti státu, objektivní kritéria výběru výrobce),
- iii. vzájemné transparentnosti a (politické) odpovědnosti (s informačními povinnostmi vůči EDA a se zajištěním monitorovacího systému a systému hodnotících zpráv ze strany EDA),
- iv. vzájemné podpory (zajištění bezpečnosti dodávek obranného materiálu) a
- v. sdíleného přínosu (především přínos všem firmám v rámci obranného průmyslu, tj. též malým a středním subdodavatelským firmám; v této souvislosti bylo Kodexem chování při nákupech obranného materiálu předvídáno též přijetí dokumentu s názvem *Code of Best Practice in the Supply Chain*¹⁶⁵. Tento dokument byl následně schválen Řídícím výborem v dubnu 2006 a odsouhlasen zúčastněnými členskými státy v červnu téhož roku. Jeho cíle na úrovni subdodavatelských firem odpovídají cílům a mechanismům předvídaných Kodexem chování při nákupech obranného materiálu).

Ve své podstatě se tak jedná o prvotní zárodek (ekonomické) spolupráce v segmentu, který byl vyňat z pravidel vnitřního trhu, a to s cílem zajistit konkurenceschopnost mezi výrobcí obranného materiálu. Uvedení takovéto spolupráce do praxe vyžaduje vysokou míru vzájemné důvěry, které by mohlo být dosaženo na základě principů vzájemné transparentnosti a odpovědnosti garantovaných autoritou EDA.

Na základě *Kodexu chování při nákupech obranného materiálu* byla z rozhodnutí Řídícího výboru dne 1. července 2006 zahájena spolupráce v rámci evropského trhu s obranným materiálem (*EDEM*). Spolupráce se účastní 22 členských států EU.¹⁶⁶ Spolupráce spočívá ve zveřejňování vládních zakázek nad 1 milion euro. Mechanismu se mohou účastnit dodavatelé s průmyslovou nebo technologickou základnou v jednom ze zúčastněných členských států. Vyňaty jsou přitom nákupy (*procurement*) v oblasti výzkumu; nukleárních, chemických, bakteriologických, radiologických a kryptografických materiálů; a sdílených

¹⁶⁵ Dále v textu uváděn jako „*Kodex chování v dodavatelském řetězci*“.

¹⁶⁶ Vedle Dánska a Rumunska se spolupráce neúčastní Bulharsko, Maďarsko a Španělsko in shrnující dokument *The Code of Conduct for Defence Procurement* uveřejněný na portálu EUR-Lex.

nákupů. Jsou-li splněny všechny podmínky, musí nákupy probíhat v rámci sjednaného konkurenčního prostředí s tím, že o všech výjimkách má být informována EDA.

V návaznosti na přijetí těchto dokumentů byla zúčastněnými členskými státy přijata podrobnější pravidla týkající se některých dílčích otázek spojených s evropským trhem s obranným materiálem. Jedná se především o pravidla týkající se bezpečnosti dodávek (*Security of Supply*) a bezpečnosti informací (*Security of Information*).

2.2.1.5. EVROPSKÁ OBRANNÁ TECHNOLOGICKÁ A PRŮMYSLOVÁ ZÁKLADNA (EDTIB)

Cílem činností na podporu a posílení Evropské obranné technologické a průmyslové základny (EDTIB) je zajistit členským státům EU přístup k požadovaným obranným materiálům (výzbroji a vybavení). V souladu s dokumentem nazvaným *A Strategy for the European Defence Technological and Industrial Base*¹⁶⁷, který byl Řídícím výborem na úrovni ministrů obrany zúčastněných členských států schválen na jaře 2007, by měl evropský zbrojní průmysl dosáhnout tří vlastností: měl by být založen na schopnostech (*capability-driven*), být kompetentní (*competent*) a konkurenceschopný (*competitive*). Existence národní průmyslové základny může být politicky žádoucí, je však ekonomicky neefektivní nebo dokonce nedosažitelná.¹⁶⁸ Prostřednictvím restrukturalizace, konsolidace, identifikace priorit, snížení duplicit a specializace je možné vytvořit skutečně soběstačnou a globálně konkurenceschopnou (evropskou) průmyslovou základnu. Implementace strategie EDTIB však zároveň povede k větší vzájemné závislosti jednotlivých členských států. Je totiž založena na dělbě práce mezi nimi.¹⁶⁹

2.2.2. OPERAČNÍ ROVINA: PROJEKTY EDA

Na základě a v rámci představeného strategického a politického rámce jsou cíle EDA realizovány prostřednictvím konkrétních projektů. Vybrané významné projekty budou popsány v této podkapitole.

Co se týče obranných výdajů zúčastněných členských států, schválil Řídící výbor na úrovni ministrů obrany v roce 2007 společná a dobrovolná kvantitativní kritéria (*benchmarks*) týkající se výdajů na nákupy a výdajů na výzkum.¹⁷⁰ Kritéria byla určena

¹⁶⁷ Dále v textu je dokument uváděn jako „*strategie EDTIB*“.

¹⁶⁸ Kolín, 2007, str. 77.

¹⁶⁹ Tisková zpráva EDA z 25. září 2007: *EDA Steering Board Agrees Path to Implementing Defence Industrial Strategy*.

¹⁷⁰ Shrnutí je dostupné z <https://www.eda.europa.eu/info-hub/defence-data-portal/Benchmarks>, citováno 5. 8. 2017.

souhrnně pro všechny zúčastněné členské státy (jedná se tedy o agregovaný ukazatel) a jejich implementace do národních rozhodovacích procesů je ponechána na vůli zúčastněných členských států (princip dobrovolnosti).

Podle těchto kritérií by výdaje na nákupy (*procurement*) měly dosahovat 20 % z celkových obranných výdajů zúčastněných členských států. Přitom alespoň 35 % z celkových výdajů na nákupy by měly představovat společné evropské výdaje. Výdaje na výzkum by měly dosahovat 2 % z celkových obranných výdajů zúčastněných členských států s tím, že 20 % z celkových výdajů na výzkum by mělo být vynakládáno členskými státy společně.

	2010	2011	2012 ¹⁷¹	2013	2014	Kritérium
výdaje na nákupy	21,9	19,8	20,3	19,7	17,8	20
evropské výdaje na nákupy	21,2	24	18,2	15	19,9	35
výdaje na výzkum	1,06	1,11	1,05	1,10	1,02	2
evropské výdaje na výzkum	11,8	12,1	6,9	8	8,6	20

Tabulka č. 5: Členění výdajů na nákupy a na výzkum podle kritérií stanovených EDA. Údaje jsou uvedeny v procentech. Zdroj: EDA (2016).¹⁷²

Cílem kritérií, která se týkají struktury obranných výdajů, není dosahovat určité vytčené absolutní výše obranných výdajů, ale hledět na efektivitu jejich vynakládání. Kritéria EDA tak nejsou vymezena hlediskem kvantity (princip „*show me the money*“), nýbrž hlediskem kvality (princip „*show me the capability*“).

Vytčených cílů však převážně nebylo dosaženo. Pouze podíl výdajů na nákupy na celkových obranných výdajích se pohybuje okolo cílených 20 %. Od roku 2012 se však snižuje. Podíl výdajů na výzkum na celkových obranných výdajích nedosahuje ani poloviny stanoveného cíle. Společné evropské výdaje na nákupy i na výzkum naplňují vytčené kritérium rovněž pouze z poloviny (podrobně k tomu v podkapitole 3.1.2.).

Na základě důvěrného rozhovoru se zaměstnancem EDA v roce 2010 dospěli Chappel a Petrov¹⁷³ k tomu, že v rámci EDA proběhlo od zahájení její činnosti přes 50 konkrétních projektů (s tím, že některé již byly skončeny). Každý z projektů je prováděn různě velkou skupinou zúčastněných členských států (od 4 do 20 členů). Náklady na jeden projekt

¹⁷¹ Od roku 2012 jsou údaje o evropských výdajích neúplné, neboť některé zúčastněné členské státy neposkytly EDA data.

¹⁷² *Defence Data 2014*, European Defence Agency, Belgie, 2016.

¹⁷³ Chappell a Petrov, 2012, str. 56 a 57.

se pohybují od 50 do 100 milionů euro. Na základě těchto údajů investovaly členské státy EU do kapacit v rámci EDA nejvýše 5 miliard euro.¹⁷⁴ K těmto investicím došlo v průběhu nejméně prvních 5 let fungování EDA.

Operační rámec EDA sestává z aktivit a projektů v oblasti trhu s obranným materiálem (podkapitola 2.2.2.1.), výzkumu (podkapitola 2.2.2.2.), vyzbrojování (podkapitola 2.2.2.3.) a obranných schopností (podkapitola 2.2.2.4.); aktivity týkající se obranného průmyslu jsou zmíněny v rámci těchto oblastí.

2.2.2.1. EVROPSKÝ TRH S OBRANNÝM MATERIÁLEM (EDEM)

Cílem Kodexu chování při nákupech obranného materiálu bylo zvýšit transparentnost mezi zúčastněnými členskými státy při zadávání veřejných zakázek, které jsou vyňaty z pravidel vnitřního trhu¹⁷⁵, a tím zajistit konkurenceschopnost v rámci evropského trhu s obranným materiálem. Státy jakožto poptávající subjekty totiž z mimoekonomických důvodů (především z důvodu udržení vojenského průmyslu, na nějž je možné vykonávat vliv např. v souvislosti se zajištěním bezpečnosti dodávek obranného materiálu v období krize) preferují domácí firmy a chrání domácí průmysl, což způsobuje neefektivnosti na trhu. Kodex chování při nákupech obranného materiálu proto zavedl mechanismus publikování výběrových řízení při nákupech obranného materiálu nad 1 milion euro¹⁷⁶ v elektronickém Věstníku vládních zakázek¹⁷⁷. Obdobně též podle Kodexu chování v dodavatelském řetězci jsou publikována výběrová řízení pro menší subdodavatele v elektronickém Věstníku průmyslových zakázek¹⁷⁸.

Na základě tohoto mechanismu bylo do podzimu 2007¹⁷⁹ publikováno 227 vládních zakázek v celkové hodnotě přibližně 10 miliard euro a 136 průmyslových zakázek v celkové hodnotě zhruba 120 milionů euro.¹⁸⁰ Pouze dvě vládní zakázky však byly přiděleny zahraničním firmám.¹⁸¹

¹⁷⁴Jedná se o velmi hrubý údaj, který předpokládá 50 probíhajících (popř. již skončených) projektů a náklady 100 milionů euro na jeden projekt.

¹⁷⁵Jde o zakázky podle článku 346 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU).

¹⁷⁶Výjimky z mechanismu byly zmíněny v podkapitole 2.2.1.1..

¹⁷⁷Přístupný na internetových stránkách EDA.

¹⁷⁸Přístupný na internetových stránkách EDA.

¹⁷⁹Spolupráce v rámci tohoto mechanismu byla přitom zahájena v létě 2006.

¹⁸⁰Kolín, 2007, str. 76.

¹⁸¹Ibid..

2.2.2.2. VÝZKUM

Společný výzkum podporovaný EDA probíhá na základě projektů. Jsou přitom rozlišovány dvě kategorie projektů. Projekt kategorie A vychází z požadavků EDA na rozvoj obranných schopností, předpokládá se účast všech nebo většiny zúčastněných členských států a projekt schvaluje Řídící výbor.¹⁸² O projektu kategorie B zúčastněný členský stát informuje Řídící výbor a vyzve ostatní členské státy k účasti. Nerozhodne-li Řídící výbor jinak, je projekt po jednom měsíci od oznámení považován za projekt EDA.¹⁸³

Členské státy do projektů vstupují prostřednictvím vlastních organizačních složek nebo v zastoupení soukromým subjektem. Řešitelské týmy jsou složeny ze zástupců podniků a akademie.¹⁸⁴

V roce 2007 spravovala EDA 55 projektů kategorie B¹⁸⁵ a jediný projekt kategorie A¹⁸⁶. V roce 2008 se počet projektů kategorie B zvýšil na 78¹⁸⁷ a počet projektů kategorie A na dva¹⁸⁸. V roce 2009 se počet projektů kategorie B dále navýšil na 131¹⁸⁹, přičemž počet projektů kategorie A zůstal stejný.

Cílem prvního společného projektu kategorie A s názvem Ochrana vojsk (*Force Protection*) bylo vyvinout nové technologie potřebné ke zvýšení ochrany vojsk v operačních podmínkách.¹⁹⁰ Řídící výbor projekt schválil na konci roku 2006, program byl tříletý, podílelo se na něm 19 zúčastněných členských států¹⁹¹ a Norsko a vyčleněný prostředky činily 54 milionů euro.¹⁹²

Druhý společný projekt kategorie A s názvem Inovační koncepty a rodící se technologie (*Innovative Concepts and Emerging Technologies*) byl schválen v roce 2008, jeho rozpočet

¹⁸² Článek 20 Společné akce Rady ze dne 12. července 2004, resp. článek 19 Rozhodnutí Rady ze dne 12. července 2011.

¹⁸³ Článek 21 Společné akce Rady ze dne 12. července 2004, resp. článek 20 Rozhodnutí Rady ze dne 12. července 2011.

¹⁸⁴ Kolín, 2007, str. 77.

¹⁸⁵ Bréant, 2010, str. 8.

¹⁸⁶ Kolín, 2007, str. 77-78.

¹⁸⁷ Bréant, 2010, str. 8.

¹⁸⁸ Kolín, 2010, str. 27-31.

¹⁸⁹ Bréant, 2010, str. 8.

¹⁹⁰ Jedná se o ochranu proti nástražným minám, odstřelovačům apod..

¹⁹¹ Včetně České republiky, která na program vynaložila 600.000,- euro. V roce 2009 český podnik VOP-026 Šternberk, s. p. získal v rámci projektu zakázku v hodnotě 672.000,- euro, což převýšilo vklad České republiky in Kolín, 2010, str. 31.

¹⁹² Kolín, 2007, str. 78.

činil 15,5 milionů euro a účastnilo se jej 10 zúčastněných členských států¹⁹³ a Norsko. Zaměřuje se na výzkum nanotechnologií a dálkových detekcí.

Mezi lety 2007 až 2009 Řídící výbor schválil projekty kategorie B v celkové hodnotě 278 milionů euro s tím, že hodnota uzavřených kontraktů činila 222 milionů euro.¹⁹⁴ Rozpočet na probíhající projekty v oblasti působnosti EDA ke konci roku 2016 činil 120 milionů euro.¹⁹⁵

2.2.2.3. VYZBROJOVÁNÍ

Spolupráce ve vyzbrojování probíhá prostřednictvím společných programů vyzbrojování, harmonizací národních standardizačních pravidel a prostřednictvím tvorby Evropské obranné zkušební a vyhodnocovací základny (*European Defence Test and Evaluation Base, EDTEB*).

Přínosy spolupráce ve vyzbrojování tkví ve sdílení know-how a sdílení (především ekonomických) rizik. Negativa spočívají především ve tvorbě závislosti na jiných zúčastněných členských státech a různorodé technologické úrovni jednotlivých zúčastněných členských států. Z těchto důvodů se snaží EDA podporovat spolupráci již na úrovni výzkumu a vývoje tak, aby spolupráce a sdílení zkušeností vyústilo ve spolupráci na vyšších úrovních (výroba a nákupy). Úlohou EDA je tedy především zprostředkovat spolupráci a případně formalizovat závěrečnou dohodu.¹⁹⁶

V roce 2007 probíhalo nebo bylo plánováno přibližně šest projektů kategorie B¹⁹⁷, a to včetně projektu společného evropského bojového vozidla pěchoty (*Armoured Fighting Vehicle*) a projektu „vojáka 21. století“ (*Combat Equipment for Dismounted Soldiers*).

K roku 2010 se činnost EDA týkala jen přípravné fáze společných projektů (definice požadavků, smluvní dokumentace apod.).¹⁹⁸ V té době sice žádný z projektů nepokročil do realizační fáze, ta však měla být i tak přesunuta na jiný subjekt (jinou mezinárodní organizaci, např. Organizaci pro spolupráci ve vyzbrojování, *Organisation Conjointe*

¹⁹³ Česká republika se tohoto projektu neúčastní.

¹⁹⁴ Kolín, 2010, str. 27.

¹⁹⁵ European Defence Agency Annual Report 2016, str. 44.

¹⁹⁶ Kolín, 2007, str. 79.

¹⁹⁷ I pro vyzbrojování platí kategorizace projektů, jež byla vymezena výše pro výzkum.

¹⁹⁸ Kolín, 2010, str. 33.

de Coopération en Matière d'Armement, OCCAR), neboť EDA by nebyla schopna ji pro nedostatek odborného personálu sama zajistit.¹⁹⁹

Prvním velký společný projekt (projekt kategorie B) se týkal Vývoje zařízení pro detekci, identifikaci a monitoring biologických látek – přípravná fáze (*Identification Monitoring Equipment Development and Enhancement Programme*). Projekt byl schválen ministry obrany zúčastněných členských států v roce 2009. Účastnilo se jej devět zúčastněných členských států²⁰⁰ a Norsko. Projekt spočíval ve vypracování odborné studie týkající se ochrany před účinky biologických látek i podkladů, které se týkají ekonomické náročnosti projektu. Realizační fáze prostřednictvím navazujícího projektu Obranného systému biologického průzkumu (*Biological Integrated Reconnaissance Defence System*) proběhla v letech 2011 – 2012 v rámci OCCAR.

Další projekty EDA se týkaly harmonizace materiálové standardizace, vzdělávání ve vyzbrojování či harmonizace certifikačních procesů (např. v oblasti získání vojenské letecké způsobilosti).

Tvorba Evropské obranné zkušební a vyhodnocovací základny má za cíl snížit neefektivně vynakládané investice do národních základen. Proto v souladu se schváleným kodexem zúčastněné členské státy informují ostatní členy EDA o investici nad 1 milion euro do národní základny s tím, že tyto členské státy se k její potřebnosti mohou vyjádřit.

2.2.2.4. VYBRANÉ KLÍČOVÉ PROJEKTY

Tato podkapitola přibližuje některé projekty uskutečňované v rámci EDA. Vybrány jsou především projekty pro činnost EDA nejvýznamnější. Politické priority byly přitom naposledy stanoveny nejvyššími představiteli členských států EU na zasedání Evropské rady v prosinci 2013. Cílem je popsat konkrétní obsah příkladných projektů spolupráce v rámci EDA.

*Tankování paliva za letu (Air-to-Air Refueling, AAR)*²⁰¹

Členské státy EU nedisponují dostatečnými a interoperabilními kapacitami k přečerpávání paliva za letu z jednoho letadla (*tanker*) do druhého letadla (*receiver*). Do výbavy členských států EU náleží 10 typů letadel určených k přečerpávání paliva

¹⁹⁹ Ibid..

²⁰⁰ Včetně České republiky.

²⁰¹ Factsheet Air-to-Air Refuelling, European Defence Agency, 2017.

v celkovém počtu 40 kusů²⁰², zatímco USA disponují 4 typy těchto letadel a celkovým počtem 550 kusů.²⁰³ EU je odkázána na kapacity USA, což se prokázalo při operacích v Kosovu, Mali a naposledy též v Libyi. Při operaci v Libyi v roce 2011 bylo z celkového počtu letadel určených k přečerpávání paliva za letu 80 % amerických.²⁰⁴

Projekt byl na základě strategických dokumentů EDA a po schválení politickým vedením²⁰⁵ oficiálně zahájen 1. 10. 2012. Účastní se jej všechny zúčastněné členské státy. Na základě tohoto projektu probíhají práce ve čtyřech směrech:

- i. krátkodobé zajištění chybějících kapacit,
- ii. optimalizace stávajících kapacit (tj. zajištění interoperability) prostřednictvím technologické standardizace a certifikace (*clearances*)²⁰⁶ a společných cvičení,
- iii. zajištění nových kapacit (především v souvislosti s tvorbou modelu letadla A400M),
- iv. vytvoření strategických mezinárodních kapacit (*Multi Role Tanker Transport Capability*).

V návaznosti na vytčené cíle byla v září 2013 v italském Decimomannu uskutečněna první společná evropská certifikace letadel určených k přečerpávání paliva za letu (*clearance trial*), a to konkrétně italských (KC767), francouzských (Mirage 2000, Rafale) a švédských (Gripen) letounů.²⁰⁷

V dubnu 2014 proběhlo v nizozemském Eindhovenu první společné evropské cvičení.²⁰⁸ Dvoutýdenního cvičení se zúčastnili zástupci Nizozemska (KDC-10), Německa (Airbus A310 MRTT) a Itálie (Boeing KC-767A)²⁰⁹.

Nizozemsko a Lucembursko v roce 2016 uskutečnily společný nákup dvou letadel Airbus A330 Multi Role Tanker Transport a zavázaly se ke koupi dalších šesti letadel

²⁰² Ibid. Na jiném místě EDA uvedla, že se jedná o 12 typů letadel a 42 kusů (in tisková zpráva z 5. září 2013, dostupná z <https://www.eda.europa.eu/info-hub/press-centre/latest-news/2013/09/05/first-collective-air-to-air-refuelling-clearance-trial>, citováno 8. 7. 2017).

²⁰³ Factsheet Air-to-Air Refuelling, European Defence Agency, 2017.

²⁰⁴ Factsheet European Air-to-Air Refuelling Training 2014, European Defence Agency, 2014.

²⁰⁵ K tomu viz výše (podkapitola 2.2.1.1.).

²⁰⁶ Cílem je dosáhnout v co nejkratším čase neomezené certifikace letadel určených k přečerpávání paliva za letu (*tanker*) pro co nejširší okruh letadel (*receiver*).

²⁰⁷ Tisková zpráva z 5. září 2013, dostupná z <https://www.eda.europa.eu/info-hub/press-centre/latest-news/2013/09/05/first-collective-air-to-air-refuelling-clearance-trial>, citováno 8. 7. 2017.

²⁰⁸ Factsheet European Air-to-Air Refuelling Training 2014, European Defence Agency, 2014.

²⁰⁹ Itálie se účastnila jen v průběhu druhého týdne cvičení.

v případě, že se k projektu přidají další členské státy.²¹⁰ V návaznosti na to Německo, Belgie a Norsko podepsaly společnou deklaraci, jíž se zavázaly k projektu přistoupit.

*Dálkově řízené systémy letadel („drony“; Remotely Piloted Aircraft Systems, RPAS)*²¹¹

Projekt Dálkově řízených systémů letadel navazuje na projekt Bezpilotních prostředků (*Unmanned Aerial Vehicles*). Jeho cílem byla především harmonizace národních standardizačních požadavků a koordinace certifikačních procesů a pravidel.²¹² Součástí projektu byla jednak odborná studie vypracovaná EDA, jednak dílčí projekty kategorie B související s příbuznými otázkami (např. Systémy bránící střetu, *Collision Avoidance Systems*). V souvislosti s přípravou zmíněné studie došlo k navýšení rozpočtu EDA mezi léty 2007 a 2008 o bezprecedentních 10 milionů euro.²¹³ Dodnes se jedná o nejvyšší jednorázové navýšení rozpočtu EDA s tím, že výše rozpočtu je od roku 2008 prakticky konstantní.

Na projektu Dálkově řízených systémů letadel se podílejí všechny zúčastněné členské státy. Cílem je jednak integrace a harmonizace stávajících (národních) systémů, která se týká technologických otázek i sdílení zkušeností, a jednak vyvinutí společného evropského dálkově řízeného systému letadel.

V listopadu 2013 byl zahájen společný výzkumný projekt, kterého se účastní 10 zúčastněných členských států²¹⁴ a jehož cílem je vyvinout technologie umožňující integraci dálkově řízených systémů letadel se satelitními systémy, resp. se systémy k získávání a analýze dat. EDA usiluje o technologickou standardizaci dálkově řízených systémů letadel prostřednictvím evropské certifikace systémů. Práce byly zahájeny v roce 2014, výsledky se očekávají v roce 2018. Nejambicióznější oblastí je vyvinutí nového společného evropského dálkově řízeného systému letadel do roku 2025. Iniciační fáze se účastní 4 členské státy (Německo, Francie, Španělsko a Itálie), které za tímto účelem vyčlenily 65 milionů euro. Touto cestou se EDA též snaží posílit evropskou průmyslovou a technologickou základnu v Evropě s cílem zajistit nezávislost na jiných než evropských dodavatelích a světovou konkurenceschopnost evropskému průmyslu.

²¹⁰ Factsheet Air-to-Air Refuelling, European Defence Agency, 2017.

²¹¹ Factsheet Remotely Piloted Aircraft Systems, European Defence Agency, 2016.

²¹² Kolín, 2007, str. 81.

²¹³ Ibid.

²¹⁴ Německo, Rakousko, Belgie, Česká republika, Španělsko, Francie, Itálie, Polsko, Švédsko a Velká Británie.

*Telekomunikační družice (Governmental Satellite Communications, GovSatcom)*²¹⁵

Projekt začal v roce 2013. Účastní se jej 13 zúčastněných členských států. Cílem tohoto projektu je umožnit sdílený přístup k existujícím vládním satelitním systémům pro účely komunikace. Po analýze požadavků jednotlivých členských států a dalších relevantních subjektů (další evropské instituce, zástupci průmyslu) byl v roce 2017 zahájen testovací projekt. Následovat bude hodnocení jeho dopadů.

*Kybernetická bezpečnost (Cyber Defence)*²¹⁶

V návaznosti na uznání významu bezpečnosti kybernetického prostoru, je kybernetické obraně věnována pozornost i v rámci činnosti EDA. Projektu se účastní všechny zúčastněné členské státy. Projekt se věnuje především přípravě a pořádání společných cvičení a kurzů. Jeho součástí je i studie k přípravě manuálu, který se bude týkat začlenění prvků kybernetické bezpečnosti do procesů plánování na vojenské operační úrovni. Zaměřuje se též na stanovení priorit výzkumu s cílem zajistit potřebné obranné kapacity a zároveň na následné budování obranných kapacit poté, co již bude výsledků výzkumu dosaženo (např. v oblasti kryptografie). Jeho cílem je i příprava systémů detekce kybernetického útoku.

*Evropská flotila dopravních letadel (European Air Transport Fleet, EATF)*²¹⁷

Projekt byl zahájen v roce 2011 za účasti 20 členských států zúčastněných na EDA. Cílem projektu je zvýšit interoperabilitu národních kapacit prostřednictvím společných cvičení, školení odborníků a sdílení zkušeností. Cílem je vytvořit evropskou síť poskytovatelů vojenské letecké techniky.²¹⁸ Od roku 2012 se společných cvičení zúčastnilo 87 posádek, užito bylo 94 letadel a nalétáno 1879 hodin. Školící program absolvovalo 45 posádek a 50 pilotů. Spolupráce se přitom v průběhu let zintenzivňuje, když ze 144 nalétaných hodin a 90 vzletů v roce 2012 je společným cvičením v roce 2017 věnováno 650 hodin a 350 vzletů.

Působnost v rámci tohoto projektu přešla 8. června 2017 na nově zřízené centrum ve španělské Zaragoze (*European Tactical Airlift Centre, ETAC*), jehož se účastní jedenáct členských států (včetně České republiky; spolu s Bulharskem jediných dvou bývalých komunistických zemí). Centrum se stalo permanentní základnou pro plnění úkolů týkajících se taktických cvičení evropské flotily dopravních letadel. Jedná se o doposud nejrozsáhlejší

²¹⁵ Factsheet Governmental Satellite Communications, European Defence Agency, 2017.

²¹⁶ Factsheet Cyber Defence, European Defence Agency, 2015.

²¹⁷ Informace dostupné ze shrnutí dostupného z [https://www.eda.europa.eu/what-we-do/activities/activities-search/european-air-transport-fleet-\(eatf\)](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/activities/activities-search/european-air-transport-fleet-(eatf)), citováno 8. 7. 2017.

²¹⁸ Kolín, 2010, str. 25.

přesun projektu z EDA na některý z členských států.²¹⁹ Vedoucí úloha v rámci nově zřízeného centra připadla Španělsku, centrum však bude spravováno experty všech zúčastněných členských států.

Softwarové rádio (Software Defined Radio, SDR)²²⁰

Požadavek na vyvinutí nové generace softwarového rádia učinil Řídící výbor na konci roku 2005. V následujícím roce byly v rámci EDA s rozpočtem ve výši 1,75 milionu euro zahájeny práce na studii, jejímž předmětem je vojenská dimenze SDR. Tyto práce probíhaly současně s obdobným programem Komise, který se však věnoval civilní dimenzi programu (rozpočet ve výši 3,7 milionu euro). Šest zúčastněných členských států²²¹ zároveň zahájilo projekt kategorie B s názvem Evropské zabezpečené softwarové rádio (*European Secured Software Defined Radio Referential*) s rozpočtem 100 milionů euro. Jeho cílem je zvýšení interoperability národních systémů a následné vyvinutí společného evropského rámce pro výrobu a vývoj softwarových rádií.

Vrtulníkový výcvikový program (Helicopter Training Programme, HTP)²²²

Program výcviku posádek vrtulníků (Vrtulníkový výcvikový program, *Helicopter Training Programme*) byl schválen Řídícím výborem v listopadu 2009 a zahrnuje dílčí výcvikové projekty (např. individuální výcvik, taktický výcvik, výcvik v přírodních podmínkách). Jeho obsahem jsou společná cvičení posádek vrtulníků zúčastněných členských států.

²¹⁹ Tisková zpráva z 8. 6. 2017, dostupná z <https://www.eda.europa.eu/info-hub/press-centre/latest-news/2017/06/08/european-tactical-airlift-centre-opens-in-zaragoza>, citováno 8. 7. 2017.

²²⁰ Kolín, 2007, str. 80.

²²¹ Jedná se o Finsko, Francii, Itálii, Španělsko, Švédsko a Polsko.

²²² Informace dostupné ze shrnutí dostupného z <https://www.eda.europa.eu/what-we-do/activities/activities-search/helicopter-initiatives>, citováno 16. 7. 2017.

3. STRATEGICKÁ A BEZPEČNOSTNÍ KULTURA EU

Rozhodování členských států EU o bezpečnostním a obranném zajištění, které se týká bezpečnostních aktivit, obranných aktivit a obranných schopností na úrovni EU (znovu)vytváří bezpečnostní a strategickou kulturu EU. Toto rozhodování je přitom uskutečňováno na politickém pozadí, tedy v kontextu politické kultury. Vyjádřená politická vůle členských států EU vytváří politickou kulturu EU spojenou s bezpečnostním a obranným zajištěním. Členské státy EU jsou v tomto ohledu vystaveny čtyřem základním otázkám.²²³

- i. Kde má být nasazena evropská vojenská síla? Jedná se o rozhodování o teritoriálním dosahu vojenské síly, k němuž dochází při formulaci obranných cílů.
Toto rozhodování se týká představy ohledně bezpečnostních hrozeb (bezpečnostní kultura) i otázky rozdělení obranných výdajů mezi pozemní, letecké, námořní, vesmírné a kybernetické schopnosti (strategická kultura).
- ii. Kdy má být nasazena evropská vojenská síla? Jedná se o rozhodování o časové působnosti použití vojenské síly v konkrétních případech, ke kterému dochází s přihlédnutím k formulovaným obranným cílům. Jde zde o aktivní nebo restriktivní přístup k užití vojenských prostředků k dosažení politických cílů.
- iii. Má být bezpečnostní a obranné zajištění členského státu EU odvozeno od aktivit a schopností EU, NATO, případně USA? Jedná se o rozhodování týkající se dimenze identity bezpečnostního a obranného zajištění²²⁴. Zjednodušeně se jedná o spor mezi zastánci atlantických vazeb na straně jedné a evropských vazeb na straně druhé.
- iv. Má být bezpečnostní a obranné zajištění členského státu EU týkající se jeho schopností odvozeno od národních nebo sdružených (*pooled*) programů? Jedná se tak o rozhodování mezi národní suverenitou a sdílením schopností na evropské úrovni. Politická (a spolu s ní též bezpečnostní a strategická) kultura EU se v tomto odvíjí od intenzity posunu od suverenity členských států EU nad obrannými schopnostmi k jejich sdružování a sdílení (*pooling and sharing*).²²⁵

²²³ Okruh otázek je inspirován z Chappell a Petrov, 2012, str. 48.

²²⁴ K tomu blíže v kapitole 1.3..

²²⁵ Bátora, 2009, str. 1075 a násl..

Tato závěrečná část práce přináší analýzu činnosti EDA a z toho odvozený závěr o existenci strategické a bezpečnostní kultury EU²²⁶. Chování členských států v rámci EDA i chování samotné EDA (tj. jejího výkonného aparátu) bylo zevrubně popsáno v předcházející části (část 2.). Jednalo se o chování členských států ve vztahu k otázkám, které se týkají obranných schopností, tedy o oblast strategického chování členských států. I přesto zkoumané strategické chování mělo v některých případech přesah do oblasti bezpečnostních aktivit členských států, tehdy tedy mělo nepřímo též povahu chování bezpečnostního.

Z hlediska výše předestřených otázek politické kultury EU spojených s bezpečnostním a obranným zajištěním členského státu EU bude proto s ohledem na okruh zkoumaného chování analyzována existence strategické a bezpečnostní kultury EU z hlediska bodu iv., tj. na základě posunu od suverenity členských států EU nad rozhodováním ohledně obranných schopností k jejich sdružování a sdílení (*pooling and sharing*). Existence bezpečnostní kultury EU se přitom v rámci této práce odvíjí od věrohodnosti takto vymezeného strategického projektu a bude analyzován na základě míry, v níž EU formuje chování členských států v otázkách, které se týkají obranných schopností (tj. na základě kritéria aktérství EU v této oblasti).

Tato část bude věnována nejprve analýze strategické kultury (kapitola 3.1.), následně analýze bezpečnostní kultury (kapitola 3.2.) a zakončena bude nástinem současného stavu, resp. současné trajektorie vývoje zkoumané otázky (kapitola 3.3.).

3.1. STRATEGICKÁ KULTURA EU

Míru posunu od suverenity členských států EU nad obrannými schopnostmi k jejich sdružování a sdílení (*pooling and sharing*) lze v obecné rovině poměřit hlediskem původce strategického chování. Na základě tohoto kritéria lze rozlišit dva přístupy: vzestupný přístup (*down-top approach*) a sestupný přístup (*top-down approach*).²²⁷

Obranné schopnosti (včetně kapacit) jsou nástroje obranné politiky bezpečnostního společenství, nejsou cílem samy o sobě. Rozhodování o obranných schopnostech by se proto mělo odvíjet od předchozího rozhodnutí o obranných cílech. Zároveň však rozhodnutí o cílech

²²⁶ Jelikož se spolupráce v rámci EDA účastní všechny členské státy s výjimkou Dánska (bližší in podkapitola 2.1.2.), bylo by přesnější hovořit o bezpečnostní a strategické kultuře EU zahrnující členské státy EU zúčastněné na činnosti EDA, popř. o bezpečnostní a strategické kultuře EDA. Pro účely této práce lze však okruh členských států zúčastněných na EDA ztotožnit s okruhem všech členských států EU, tj. s celou EU. S touto výhradou vypovídá tato část práce o bezpečnostní a strategické kultuře EU.

²²⁷ Chappell a Petrov, 2012, str. 45.

nemůže odhlédnout od reálných možností, jež zahrnují strukturu, kvalitu a kvantitu schopností.

Rozlišení vzestupného a sestupného přístupu je postaveno na míře vlivu nad rozhodováním o obranných schopnostech. Z hlediska EU se jedná o vzestupný přístup, jestliže je formulace evropských obranných cílů odvislá od národních schopností, nad jejichž kvalitou, kvantitou a interoperabilitou nemá EU vliv. O přístup sestupný jde tehdy, jestliže EU formuje a ovlivňuje na základě vlastních (autonomních) obranných cílů strukturu, kvalitu a kvantitu schopností.

O existenci strategické kultury EU (při analýze té části strategického rozhodování, která se týká obranných schopností) lze tedy uvažovat v případě autonomního rozhodování EU jako bezpečnostního společenství o obranných schopnostech (kapacitách). Míra a dynamika strategické kultury EU je tedy dána mírou a dynamikou společného užívání národních a společných obranných schopností (*pooling*, sdružování) a specializace ve výrobě za současné garance poskytnutí těch obranných schopností, od jejichž pořízení bylo členským státem upuštěno (*sharing*, sdílení). Jinými slovy jde o vzdálenost mezi obrannou a strategickou suverenitou (a samostatností) členských států EU na straně jedné a sdruženými (*pooled*) a sdílenými (*shared*) obrannými kapacitami (a zdroji) na straně druhé.

Z hlediska činnosti EDA lze na existenci strategické kultury usuzovat na základě míry ovlivnění národního obranného rozhodování ohledně:

- i. alokace finančních prostředků v souladu s cíli EDA,
- ii. změny obranných priorit, plánů a procesů ve prospěch společného rozvoje obranných schopností a společných projektů,
- iii. změny národních priorit v oblasti obranné technologické a průmyslové základny,
- iv. otevření domácího obranného průmyslu zahraniční konkurenci.

3.1.1. DEKLAROVANÉ CHOVÁNÍ

V roce 2006 se rozhodovatelé členských států EU shodli na společném postupu při plnění úkolů, jež se týkají zajištění informací, interoperability obranných schopností, zvýšení podílu výdajů do schopností na celkových obranných výdajích, podpory výzkumu a zvýšení konkurenceschopnosti evropského obranného průmyslu.²²⁸ Ve stejné době byly

²²⁸ Zpráva Long-Term Vision.

připraveny a odsouhlaseny též plány koordinovaného postupu v oblasti výzkumu²²⁹, vyzbrojování²³⁰ a obranné a průmyslové základny²³¹. Dosaženo bylo též shody ohledně zvýšení konkurenceschopnosti evropského trhu s obranným materiálem.²³²

Otázka obranných schopností EU měla být stále intenzivněji diskutována a řešena na evropské úrovni, a to za účelem zajištění principů udržitelnosti, interoperability a efektivity obranných schopností. Pokračující evropský vývoj měl vést ke společnému užívání národních obranných schopností, budování společných obranných schopností a specializaci ve výrobě konkrétních obranných schopností za současné garance vzájemného poskytnutí těchto obranných schopností, od jejichž pořízení bylo členským státem upuštěno.²³³

Rozhodovatelé členských států (a to dokonce i na úrovni Evropské rady) specifikovali prioritní oblasti spolupráce v otázkách obranných schopností.²³⁴ V roce 2007 byla též přijata kvantitativní kritéria (*benchmarks*) poměru společných evropských výdajů na celkových výdajích EU do schopností.

Členské státy EU se tak shodly na řadě společných požadavků týkajících se obranných schopností, přičemž tyto závěry vycházely z cílů formulovaných EU jako celku (cílů SBOP). Shody bylo dosaženo též ohledně společného postupu vedoucího k naplnění těchto požadavků.

3.1.2. REÁLNÉ CHOVÁNÍ

Společné výdaje do obranných schopností

V roce 2014 členské státy EU vydávaly 34,7 miliardy euro na výdaje do schopností. To představovalo 17,8 % celkových obranných výdajů.

Většina z těchto prostředků směřovala na nákupy (*procurement*), konkrétně 25,9 miliardy euro. Společná účast alespoň dvou členských států EU za podmínky, že tyto státy společně financovaly alespoň 50 % konkrétního projektu, dosahovala částky 5,14 miliardy euro. Výdaje na sdružené (*pooled*) nákupy se tedy v roce 2014 podílely na celkových výdajích na nákupy z 19,9 %; na této úrovni se udržují po celé sledované období (tj. od roku 2010). Podíl jedné pětiny je relativně nízký a je stálý (nedochází k jeho navyšování). Neodpovídá tak

²²⁹ Strategie EDRT.

²³⁰ Strategie EACS.

²³¹ Strategie EDTIB.

²³² Kodex chování při nákupech obranného materiálu a Kodex chování v dodavatelském řetězci.

²³³ Iniciativa Pooling and Sharing a Kodex chování Pooling & Sharing.

²³⁴ Plán rozvoje schopností (Capabilities Development Plan), Iniciativa Pooling and Sharing a Závěry Evropské rady ze dne 19. a 20. prosince 2013 (EUCO 217/13).

výrazně cíli, který si rozhodovatelé členských států vytkli v roce 2007 (cílem bylo dosáhnout podílu 35 %), ani se k němu nepřibližuje. Navíc ani výdaje na sdružené nákupy samy o sobě nutně nemusí implikovat existenci strategické kultury EU, neboť jejich vynakládání nemusí odpovídat cílům evropského bezpečnostního společenství.

Společně vynakládaly členské státy EU v roce 2014 na výzkum 2 miliardy euro. Společná účast alespoň dvou členských států EU za podmínky, že tyto státy společně financovaly alespoň 50 % konkrétního projektu, dosahovala částky 172 milionů euro, tj. 8,6 % z celkových výdajů určených na výzkum. Tato skutečnost nejenže více než z jedné poloviny neodpovídá cíli, který byl vytčen rozhodovateli členských států (20 %), ale rovněž zřetelně odporuje strategickým a politickým prohlášením, jež opakovaně zdůrazňují významnou roli společného financování především v oblasti výzkumu a technologií. Přitom právě v oblasti společného výzkumu by mohlo být z pohledu členských států dosaženo významných finančních úspor, a to při existenci relativně nízkých rizik spojených se vzájemnou závislostí států při společných projektech. Nadto ani tyto výdaje nemusí být nutně vynaloženy v souladu se strategickými cíli EU. Rovněž absolutní částka těchto výdajů je velmi nízká.

Drtivá většina finančních prostředků, jež je vynakládána na nákupy a výzkum, tedy směřuje do národních programů a projektů. Tato skutečnost signalizuje, že o vynakládání finančních prostředků do schopností je v převážné míře rozhodováno členskými státy EU samostatně. S tím nutně souvisí i to, že finanční prostředky jsou povětšinou vynakládány v souladu s prioritami a cíli na národní úrovni a nevycházejí (přímo) z cílů formulovaných pro EU, tj. z cílů pro SBOP.

K otázce obranných výdajů lze též doplnit, že jestliže je EDA hlavní institucí EU, která má za cíl koordinaci a harmonizaci obranných schopností EU v souladu s cíli SBOP, a z tohoto titulu je též jádrem pro spojování obranného plánování jednotlivých členských států a prostorem pro vytváření společné strategické kultury, nelze nepřipomenout, že roční rozpočet EDA se od roku 2008 ustálil ve výši 30 milionů euro. Tento rozpočet by údajně nepokryl ani roční výdaje Ministerstva obrany USA na dodávky kávy.²³⁵ Většina těchto prostředků je přitom vynaložena na samotný provoz EDA, operační rozpočet EDA, z něhož jsou financovány některé společné projekty, činí mezi 5 – 7 miliony euro.

²³⁵ Kolín, 2007, str. 75.

Společný výzkum a vyzbrojování

Články 19 a 20 Rozhodnutí Rady ze dne 12. července 2011²³⁶ rozlišují mezi projekty kategorie A a projekty kategorie B²³⁷. Projekty kategorie A jsou projekcí sestupného přístupu (*top-down approach*), neboť vycházejí z požadavků EDA na obranné schopnosti. Projekty kategorie B odpovídají vzestupnému přístupu (*down-top approach*), tj. vznikají na základě požadavků na obranné schopnosti, které jsou formulovány některým z členských států.

V roce 2009 spravovala EDA v oblasti výzkumu 131 projektů kategorie B a pouze 2 projekty kategorie A. Na tyto dva jediné projekty kategorie A bylo nadto vyčleněno relativně málo finančních prostředků: pouze 70 milionů euro. Z hlediska četnosti projektů je přitom právě oblast základního a aplikovaného výzkumu nejprogresivnější oblastí spolupráce členských států.

Oblast výzkumu je v zásadě jedinou oblastí, na níž jsou vynakládány i jiné prostředky než prostředky samotných členských států. (Spolu)financování projektů v oblasti výzkumu z operačního rozpočtu EDA je však významně omezeno výši tohoto rozpočtu (5 – 7 milionů euro za rok).

Spolupráce ve vyzbrojování probíhá třemi způsoby: sdílením zkušební a vyhodnocovací základny (EDTEB), harmonizací národních standardizačních pravidel a prostřednictvím společných projektů.

Obsahem spolupráce týkající se zkušební a vyhodnocovací základny je toliko vzájemná informační povinnost ohledně investic členských států do národních základů, které jsou vyšší než 1 milion euro, s tím, že k potřebnosti takovéto investice se mohou ostatní členské státy vyjádřit. Pro vytvoření evropské zkušební a vyhodnocovací základny (EDTEB) tedy neexistují dostatečně způsobilé nástroje.

V oblasti vyzbrojování probíhalo k roku 2007 v rámci EDA 6 projektů kategorie B. U prvního velkého projektu (vývoj zařízení pro detekci, identifikaci a monitoring biologických látek) se navíc ukázalo, že EDA není dostatečně vybavená (především personálně), aby zajistila přípravnou i realizační fázi celého projektu. Realizační fáze proto následně probíhala v rámci OCCAR.

²³⁶ Dříve články 20 a 21 Společné akce Rady ze dne 12. července 2004.

²³⁷ K tomu podrobně v podkapitole 2.2.2.2..

Společný trh

Konkurenceschopnost trhu lze obecně zajistit prostřednictvím zákazu diskriminace a snížením informační asymetrie (tj. zvýšením transparentnosti). Evropský trh s obranným materiálem je vyňat z pravidel vnitřního trhu. Nástroj pro vytvoření evropského trhu s obranným materiálem spočívá ve zveřejňování výběrových řízení při nákupech obranného materiálu nad 1 milion euro v elektronickém Věstníku vládních zakázek (obdobný mechanismus funguje i pro subdodavatelské firmy se zakázkami zveřejňovanými ve Věstníku průmyslových zakázek). Na podzim 2007 bylo publikováno 227 vládních zakázek v celkové hodnotě přibližně 10 miliard euro a 136 průmyslových zakázek v celkové hodnotě zhruba 120 milionů euro.²³⁸ Pouze dvě vládní zakázky však byly přiděleny zahraničním firmám.²³⁹

Preference národního průmyslu tak i nadále stojí v cestě k vytvoření evropského trhu s obranným materiálem. Popsaný nástroj, jímž by mělo být dosaženo vyšší konkurenceschopnosti evropského trhu, totiž není dostatečný. Nejenže jsou z mechanismu zveřejňování vyňaty významné okruhy zakázek (např. nákupy nukleárního, chemického, bakteriologického, radiologického a kryptografického materiálu), tento nástroj je především nezpůsobilý k dosažení kýženého cíle. Je tomu tak proto, že může zajistit (a zajišťuje) transparentnost evropské trhu (jeho části), nikterak se však nesnaží dosáhnout ještě důležitějšího (neboť nepostradatelného) předpokladu pro vytvoření (konkurenceschopného) trhu, jímž je pravidlo zákazu diskriminace.

Vybrané projekty EDA

Tabulka č. 6 shrnuje obsah spolupráce členských států EU na vybraných projektech EDA. V případě čtyř projektů (AAR²⁴⁰, RPAS²⁴¹, GovSatcom²⁴² a Cyber²⁴³) se jedná o strategicky nejvýznamnější projekty, neboť byly označeny za prioritní oblasti na zasedání Evropské rady v roce 2003²⁴⁴ (žádné další zasedání Evropské rady závěry ohledně prioritních oblastí spolupráce týkajících se obranných schopností již nepřijalo). Význam dvou projektů (EATF²⁴⁵, HTP²⁴⁶) je pravidelně zdůrazňován ve strategických dokumentech EDA.²⁴⁷ Jeden

²³⁸ Kolín, 2007, str. 76.

²³⁹ Ibid..

²⁴⁰ Tankování paliva za letu (Air-to-Air Refueling).

²⁴¹ Dálkově řízené systémy letadel („drony“; Remotely Piloted Aircraft Systems).

²⁴² Telekomunikační družice (Governmental Satellite Communications).

²⁴³ Kybernetická bezpečnost (Cyber Defence).

²⁴⁴ Závěry Evropské rady ze dne 19. a 20. prosince 2003 (EUCO 217/13).

²⁴⁵ Evropská flotila dopravních letadel (European Air Transport Fleet).

²⁴⁶ Vrtulníkovaný výcvikový program (Helicopter Training Programme).

²⁴⁷ Plán rozvoje schopností (Capabilities Development Plan), Iniciativa Pooling and Sharing.

projekt (SDR)²⁴⁸ byl jedním z nejvýznamnějších projektů při prvním stanovování prioritních oblastí v rámci EDA.²⁴⁹

projekty	AAR	RPAS	GovSatcom	Cyber	EATF	SDR	HTP
cvičení	A	A	N	A	A	N	A
integrace	A	A	A	N	N	A	N
výzkum a vývoj	N	A	N	A	N	A	N
nákup	A	N	N	N	N	N	N

Tabulka č. 6: Shrnutí obsahu spolupráce v rámci vybraných projektů EDA. Legenda: A (ano), tj. tato forma spolupráce je realizována, N (ne), tj. tato forma spolupráce není realizována. Zdroj: autor (2017).

Z hlediska obsahu konkrétního projektu jsou sledovány tyto aktivity: *cvičení* (společná cvičení), *integrace* (zajištění interoperability stávajících kapacit prostřednictvím technologické standardizace a certifikace), *výzkum a vývoj* (základní a aplikovaný výzkum, prezentace technologií sloužících k obranným účelům a další činnosti předcházející nákupům) a nákup (pořizování nových kapacit).

Z tabulky č. 6 plyne, že nejčastější formou spolupráce členských států je spolupráce v oblasti budování schopností lidského kapitálu a organizačních schopností (*cvičení*) a v oblasti zajištění interoperability a harmonizace existujících²⁵⁰ nebo vznikajících národních schopností (*integrace*). Členské státy se naopak daleko méně vydávají na cestu spolupráce vedoucí k rozvoji společných kapacit. To je zřejmé nejen pro nákup kapacit (1 projekt), nýbrž též pro jejich výzkum a vývoj (3 projekty).

Důležitým aspektem je též počet zúčastněných členských států na jednotlivých projektech. Tři ze čtyř nejvýznamnějších projektů EDA (AAR, RPAS, GovSatcom) se formálně účastní všechny zúčastněné členské státy, avšak fakticky se spolupráci věnuje jen úzká koalice členských států. V rámci projektu AAR proběhlo jedno společné cvičení, kterého se zúčastnily jen tři členské státy. Na společném nákupu dvou letadel určených k přečerpávání paliva za letu se podílely dva členské státy; následně by se měla uskutečnit koupě dalších šesti letadel koalicí čtyř členských států a Norska. Obdobně v rámci projektu RPAS se dvou paralelně probíhajících výzkumných projektů účastní 10, resp. 4, zúčastněné členské státy. Ke spolupráci v rámci projektu GovSatcom se přihlásilo 13 členských států.

²⁴⁸ Softwarové rádio (Software Defined Radio).

²⁴⁹ Plán rozvoje schopností (Capabilities Development Plan) z roku 2008.

²⁵⁰ Právě k zajištění harmonizace existujících schopností dochází typicky prostřednictvím jednotné certifikace v oblastech nejednotné regulace (např. vojenská letecká způsobilost).

3.1.3. K EXISTENCI STRATEGICKÉ KULTURY EU

V roce 2003 si EU vytýčila vybudovat „strategickou kulturu, jež by byla základem pro včasnou, rychlou a v případě potřeby robustní intervenci“²⁵¹. Hodnotící zpráva z roku 2008²⁵² se již o strategické kultuře EU nezmiňuje. Vytvoření strategické kultury EU není explicitně zdůrazněno ani v globální strategii EU z roku 2016²⁵³.

Na základě výše analyzovaného strategického chování lze dojít k závěru, že strategická kultura existuje v deklaratorní rovině, nikoli však v rovině reálné. Rozhodovatelé se shodnou na vymezení strategických problémů, cílů a v některých případech i nástrojů k dosažení těchto cílů. Výkonný aparát EDA vynaložil mnoho úsilí a energie při hledání cílů a priorit i při monitorování aktivit členských států.²⁵⁴ K reálnému naplňování vytčených cílů a reálnému využívání ustavených nástrojů, pokud vůbec existují, však dochází tak málo (z hlediska četnosti i intenzity), že nelze hovořit o (znovu)vytváření evropské strategické kultury. Jinými slovy deklaratorní potenciál strategického projektu EU²⁵⁵ se neodrazil v tvorbě reálné strategické kultury EU.

Zvýšená míra spolupráce se týká schopností v oblasti lidského kapitálu a organizačních schopností. V oblasti obranných kapacit zcela převládají národní programy.²⁵⁶ To platí dokonce i pro oblast výzkumu, která je spojena s relativně nižšími riziky společného postupu pro zúčastněné členské státy, a to z hlediska vytvoření závislosti na jiných členských státech. O drtivé většině výdajů do obranných schopností je rozhodováno na národní úrovni, souhrnné evropské výdaje nedosahují dohodnuté výše. Nadto řada významných projektů v rámci EDA je naplňována jen koalici ochotných států, nikoli všemi členskými státy, tj. EU jako celkem.

Členské státy EU tedy preferují zachování autonomie a suverenity při rozhodování o obranných schopnostech.²⁵⁷ Sdružování a sdílení (*pooling and sharing*) obranných

²⁵¹ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy, str. 11; v originálním znění „... *strategic culture that fosters early, rapid, and when necessary, robust intervention*“; přeloženo autorem.

²⁵² Zpráva o provádění Evropské bezpečnostní strategie. Zajišťování bezpečnosti v měnícím se světě.

²⁵³ Sdílená vize, společný postup: silnější Evropa. Globální strategie zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie.

²⁵⁴ Cornish a Edwards, 2005, str. 806.

²⁵⁵ Tj. deklaratorní strategická kultura.

²⁵⁶ Tento závěr potvrzuje i odborná literatura: např. Grevi, Helly a Keohane 2012, str. 69 a násl. nebo Keohane a Valasek, 2008, st. 38. Keohane a Valasek v tomto ohledu zmiňují i konkrétní příklad. V roce 2008 bylo v různých stádiích v rámci EU zaznamenáno 16 projektů týkajících se obrněných vozidel, mezi nimiž neexistovala žádná forma kooperace či koordinace (Keohane a Valasek, 2008 str. 38).

²⁵⁷ Pro Českou republiku je aktuálním anekdotickým potvrzením politiky suverenity v otázkách týkajících se obranných schopností, resp. podpory národního zbrojního průmyslu, vyjádření náměstka ministra obrany pro řízení sekce průmyslové spolupráce a řízení organizací Ministerstva obrany Tomáše Kuchty z 20. června 2017; robustní národní obranný (zbrojní) průmysl a vládní kontrola firem v tomto odvětví podle něj České

schopností podporují v deklaratorní rovině, reálně se však těmito principy neřídí. Nedošlo tak ani k naplnění očekávání vkládaných do EDA. Ta totiž neměla být jen dalším mezistátním mechanismem pro společné obranné projekty, nýbrž „katalyzátorem“ a „svědomím“ sestupného přístupu (*top-down approach*) při rozhodování o obranných schopnostech.²⁵⁸

V politice včetně mezinárodní politiky jsou slova nesmírně závažná a důležitá, nejsou však vším. V otázkách týkajících se obranného zajištění státu obrannými schopnostmi to platí ještě přílehavěji. Právě o tom vypovídá výrok současného ministra obrany USA Jamese Mattise, kterým je tato práce uvedena. Obranné zajištění státu totiž nemůže záviset na deklaratorní strategické kultuře bezpečnostního společenství, jehož je součástí. Odvisí nutně od reálné strategické kultury.

3.2. BEZPEČNOSTNÍ KULTURA EU

Bezpečnostní kulturou se v této práci rozumí internalizovaná kognitivní mapa vztahující se k referenčnímu objektu. V tomto smyslu existuje bezpečnostní kultura konkrétního bezpečnostního společenství všude tam, kde rozhodovatelé jeho jménem rozhodují a toto bezpečnostní společenství chrání. Jinými slovy o bezpečnostní kultuře bezpečnostního společenství lze hovořit tehdy, je-li toto společenství vnímáno a uznáváno jako aktér mezinárodních (bezpečnostních) vztahů.

Aktérství se přitom v obecné rovině vztahuje jednak k vnitřním a jednak k vnějším politikám mezinárodní (nadmárodní) organizace (zde EU).²⁵⁹ Aktérství EU se v otázkách vnitřních politik²⁶⁰ odvíjí od vnímání EU jako legitimního aktéra (zevnitř EU) a jako atraktivního aktéra (zvnějšku EU). V otázkách vnějších politik²⁶¹ (tedy i v otázkách bezpečnosti a obrany) je EU aktérem, pokud uvnitř EU formuje (popř. určuje) tyto politiky²⁶² a pokud zvnějšku EU je v těchto oblastech uznávána²⁶³.

Strategický projekt EU přesahuje do oblasti bezpečnostní kultury EU především při úvahách o aktérství EU. V tomto ohledu bývá tento projekt kritizován ze čtyř hledisek: (i) jde o projekt konkurující USA a systému, který úspěšně zajistil bezpečnost Evropy

republiky zaručují nezávislost, soběstačnost a bezpečnost dodávek, proto je na zachování českého obranného průmyslu a jeho podpoře nutné trvat (Kuchta 2017).

²⁵⁸ Cornish a Edwards, 2005, str. 805.

²⁵⁹ Tento odstavec vychází z Kratochvíl, Cibulková a Beník, 2011, str. 1-3.

²⁶⁰ V originále je užit termín „*internal governance*“ in Kratochvíl, Cibulková a Beník, 2011, str. 2.

²⁶¹ V originále je užit termín „*external policies*“ in Kratochvíl, Cibulková a Beník, 2011, str. 2.

²⁶² Vyjádřeno termínem „*EU as a framing actor*“ in Kratochvíl, Cibulková a Beník, 2011, str. 3.

²⁶³ Vyjádřeno termínem „*EU as a recognized actor*“ in Kratochvíl, Cibulková a Beník, 2011, str. 3.

prostřednictvím NATO, (ii) jde o nevěrohodný projekt, který je tudíž nebezpečný pro evropskou i globální bezpečnost a stabilitu, (iii) zdůrazněním významu vojenské síly EU zpochybňuje své postavení normativní (super)velmoci a (iv) zvýšená sekuritizace politických témat by mohla ovlivnit vnitřní i vnější politiky EU (např. oblast rozvojové spolupráce).²⁶⁴

Z hlediska rámce a cíle této práce, v souladu s nimiž je strategický projekt EU analyzován z pohledu míry posunu od suverenity členských států EU při rozhodování ohledně obranných schopností k jejich sdružování a sdílení (*pooling and sharing*), je existence bezpečnostní kultury (resp. potenciál aktérství EU) analyzována z hlediska bodu (ii). Jedná se zde tedy o otázku míry věrohodnosti takto vymezeného strategického projektu. Kritérium k tomu je určení, zda EU formuje chování členských států v otázkách, které se týkají obranných schopností.

Z analyzovaného chování členských států v rámci EDA plyne, že v otázkách týkajících se obranných schopností se v rámci EDA podařilo vytvořit prostor pro politickou diskusi, tedy ukotvit politickou kulturu diskursu ohledně vymezených otázek strategické povahy. Již samotná existence fóra pro politický dialog vede k socializaci členských států a k vytváření vazeb důvěry. Zásadní přitom je, že diskusi o spolupráci menší koalice členských států mohou být přítomny i ostatní členské státy. Sdílení informací nadto probíhá i na expertní úrovni; EDA se totiž podařilo shromáždit významné množství dat, která slouží k následné technické analýze a spolupráci. V rámci EDA se tak podařilo formalizovat politický proces a tím prohloubit důvěru a transparentnost mezi členskými státy a otevřít cestu spolupráce v této oblasti.

V tomto ohledu EDA dostala své roli prostředníka. Identifikací priorit a příležitostí spolupráce zjednodušuje a usměrňuje rozhodovací proces na národní úrovni. Reálné výsledky činnosti a případný úspěch spolupráce je však zodpovědností členských států. Takovéto vymezení postavení mezi EDA a členskými státy ostatně vnímají i vedoucí exekutivní úředníci EDA.²⁶⁵

Členskými státy EU se na základě sdílené politické platformy podařilo shodnout na některých základních otázkách společného evropského významu: společných cílech,

²⁶⁴ Cornish a Edwards, 2005, str. 801-802.

²⁶⁵ Lze srovnat např. s vyjádřením Giampaola Lillo, ředitele ředitelství pro plánování a podporu (Cooperation Planning & Support) ke cvičení v rámci projektu Tankování paliva za letu (Air-to-Air Refueling) in Tisková zpráva z 10. 4. 2014, dostupné z <https://www.eda.europa.eu/info-hub/press-centre/latest-news/2014/04/10/european-air-to-air-refuelling-training-delivers-first-results>, citováno 15. 8. 2017.

postupech i nástrojích (podkapitola 3.1.1.). Ve strategických dokumentech EDA byly identifikovány příležitosti pro spolupráci a představen návod na rozvoj obranných schopností. Byla to tedy EU (resp. EDA), která (spolu)formulovala a (spolu)určovala část obranné politiky členských států týkající se obranných schopností. Tímto byl vytvořen potenciál bezpečnostní kultury EU. Došlo totiž ke sjednocení představ ohledně evropských obranných schopností. Tyto skutečnosti indikují přibližování se ke kooperativnímu modelu bezpečnostní kultury.²⁶⁶

Deklarovaná očekávání však nebyla stvrzena v reálné činnosti EDA a členských států. Sdružování a sdílení (*pooling and sharing*) obranných schopností bylo vytčeno jako cíl, nebylo však naplněno konkrétními aktivitami. EU působila jako formativní aktér při (re)produkci potenciálu bezpečnostní kultury EU (tj. deklaratorní bezpečnostní kultury), nikoli však při formování a určování reálných bezpečnostních aktivit (tj. reálné bezpečnostní kultury). Strategická identita evropského projektu je tedy srozumitelná pouze v deklaratorní rovině. Důsledkem nenaplněných očekávání, která se týkají reálného sdružování a sdílení obranných schopností, je snížení věrohodnosti evropského strategického projektu.²⁶⁷

3.3. NÁSTIN SOUČASNÉHO STAVU

Bezpečnostní a obranná dimenze evropské integrace je jedním z předních politických témat současného evropského diskursu. Předmětem tohoto diskursu je přitom i oblast obranných schopností. Iniciativy uvedené v této podkapitole nesouvisejí bezprostředně s EDA nebo se jedná o projekty, které jsou v současné době iniciovány. Z tohoto důvodu je popis těchto iniciativ a projektů a náhled budoucího vývoje včetně odhadu budoucí dynamiky evropské strategické a bezpečnostní kultury představen v závěrečné podkapitole.

Evropská rada se v návaznosti na zasedání z prosince 2013 opakovaně a systematicky zabývá otázkami obrany a bezpečnosti. Na svém zasedání v červnu 2015 položila důraz na posilování obranných schopností a konstatovala, že výdaje do evropské obranné spolupráce by měly být vyšší a měly by být vynakládány systematictěji.²⁶⁸ Následně v prosinci 2016 Evropská rada prohlásila, že Evropané jsou povinni převzít větší díl odpovědnosti za vlastní bezpečnost. Vyzvala též členské státy k posílení spolupráce za účelem

²⁶⁶ K pojmu kooperativní (mentální) model (popř. též konfliktní model) blíže in Eichler, 2011, str. 53.

²⁶⁷ Cornish a Edwards, 2005, str. 806.

²⁶⁸ Závěry Evropské rady ze dne 25. a 26. června 2015 (EUCO 22/15).

rozvoje nezbytných obranných schopností, jakož i k závazku poskytnout tyto schopnosti k dispozici, kdykoli to bude nutné.²⁶⁹

V květnu letošního roku Rada²⁷⁰ souhlasila s prohlubováním evropské spolupráce v oblasti obrany. Nově vznikající nástroje, které by k tomu cíli měly sloužit, jsou stálá strukturovaná spolupráce (PESCO), koordinovaný každoroční přezkum v oblasti obrany (CARD) a evropský obranný fond (EDF). Pro oblast obranných schopností jsou bezprostředně významné především druhé dvě zmíněné iniciativy.

Koordinovaný každoroční přezkum v oblasti obrany (*Coordinated Annual Review on Defence*, CARD) je dobrovolný mechanismus, na jehož základě budou členské státy poskytovat informace o výši a struktuře výdajů na obranu a o záměrech v oblasti obranného výzkumu. Konkrétní rozsah, metodika a obsah přezkumu nebyly doposud schváleny. Mechanismus má spravovat výkonný aparát EDA. Ten bude následně ve dvouletých periodách předkládat zprávu Řídícímu výboru na úrovni ministrů obrany členských států; zpráva bude postupována též Radě. Zpráva bude informovat o obranných plánech členských států (včetně plánů na výdaje), o provádění priorit rozvoje schopností podle Plánu rozvoje schopností (CDP) a o rozvoji evropské spolupráce. Výsledkem této iniciativy tak bude vypracování komplexního přehledu o stavu evropských schopností. Přezkum CARD bude zkušebně zahájen na podzim 2017, první zpráva by měla být předložena Řídícímu výboru v listopadu 2018. Úplný přezkum bude poté zahájen v roce 2019.

Evropský obranný fond (*European Defence Fund*, EDF) by měl být nástrojem, který má posílit strategickou autonomii EU, a to prostřednictvím získání klíčových strategických schopností.²⁷¹ EDF se týká dvou propojených oblastí (tzv. oken), a to okna výzkumu a okna schopností.

Obsahem okna výzkumu jsou projekty v oblasti obranného výzkumu. Financování bude v plné míře poskytnuto z rozpočtu EU. V dubnu 2017 došlo již k zahájení pilotního projektu, na nějž bude z rozpočtu EU v průběhu následujících tří let (do roku 2019) postupně vyčleněno 90 milionů euro. Je tomu poprvé, kdy se z rozpočtu EU podpořila činnost v oblasti obranného

²⁶⁹ Závěry Evropské rady ze dne 15. prosince 2016 (EUCO 34/16).

²⁷⁰ Závěry Rady o bezpečnosti a obraně v kontextu globální strategie EU, které přijala Rada na svém 3538. zasedání, které se konalo dne 18. května 2017 (9178/17, CFSP/PESC 413, CSDP/PSDC 249, COPS 156, POLMIL 53, CIVCOM 75); dále v textu uváděny jako „Závěry Rady ze dne 18. května 2017“.

²⁷¹ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů, Vznik Evropského obranného fondu [COM(2017) 295 final]. Navazuje na Komisi připravený Evropský obranný akční plán z listopadu 2016: Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů, Evropský obranný akční plán [COM(2016) 950 final].

výzkumu. Následně dojde k vyhodnocení tohoto projektu a přípravě programu obranného výzkumu. Priority výzkumu stanoví členské státy s pomocí EDA a Komise je následně zohlední v programu obranného výzkumu. Program by měl být zahájen 1. 1. 2021 a v rámci nadcházejícího víceletého finančního rámce se na něj plánuje z rozpočtu EU vyčlenit 500 milionů euro ročně. EU by se tímto stala jedním z největších investorů do obranného výzkumu v Evropě.²⁷² Došlo by též k násobnému zvýšení finančních prostředků vydávaných do obranného výzkumu společně.²⁷³

Okno schopností zahrnuje dvě následné fáze průmyslového cyklu, tj. vývoj a nákupy. Cílem je ve střednědobém horizontu dosáhnout společných výdajů ve výši 5 miliard euro ročně. Příspěvky však budou pocházet především od členských států. Z rozpočtu EU bude financována především počáteční fáze tohoto průmyslového cyklu (např. vývoj prototypů), která je spojena s vyššími finančními i technologickými riziky. Pro dvouletý (v letech 2019 a 2020) pilotní program EU vyčlenila z rozpočtu EU 500 milionů euro, následně plánuje vyčlenit (od 1. 1. 2021) 1 miliardu euro ročně. Komise bude odpovědná za celkovou realizaci programu a EDA bude sehrávat dílčí roli při určování priorit spolupráce. Oblast vývoje i nákupů (zadávání veřejných zakázek) se však bude i nadále řídit podle potřeb a zdrojů členských států. Účelem okna schopností je tak pobídnout členské státy k zahájení projektů založených na spolupráci. Pobídky nebudou mít pouze podobu doplnění vnitrostátního financování, ale především doporučení finančních mechanismů pro společné získávání obranných schopností. Tyto finanční mechanismy by měly alespoň zčásti zamezit problémům spojených se synchronizací výdajů, sdílením rizika a nákladů a finančními omezeními v dodavatelském řetězci. Mohou se týkat i alternativních forem konečných vlastnických struktur (společné vlastnictví či nájem, popř. leasing). V dlouhodobé perspektivě by mělo být uvažováno též o zakotvení stálých finančních struktur, které nesouvisejí přímo s konkrétními projekty.

V červnu 2017 Komise předložila návrh nařízení o zřízení evropského programu průmyslového rozvoje v oblasti obrany.²⁷⁴ Cílem je vybudování integrovanější, udržitelnější,

²⁷² Pro srovnání např. v roce 2014 vydaly všechny členské státy EU do oblasti obranného výzkumu celkem 2 miliardy euro.

²⁷³ V roce 2014 se jednalo o 172 milionů euro.

²⁷⁴ Návrh Nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se zřizuje Program rozvoje evropského obranného průmyslu s cílem podpořit konkurenceschopnost a inovační kapacitu obranného průmyslu EU [SWD(2017) 228 final]. Návrh tohoto nařízení rovněž navazuje na Komisi připravený Evropský obranný akční plán z listopadu 2016.

inovativnější a konkurenceschopnější evropské obranné technologické a průmyslové základny (EDTIB).

V červnu 2017 vyzvala Evropská rada členské státy, aby určily společné prioritní projekty spolupráce v oblasti výzkumu, vývoje a nákupů, a to v návaznosti na nově vznikající mechanismy v rámci EU (zejména EDF).²⁷⁵ Využití synergických účinků a podpora prostřednictvím doplňkového financování z rozpočtu EU by měly přispět k zajištění nezbytných obranných schopností, a tím k posílení evropské obranné spolupráce.

Z uvedeného nástinu se podává, že nejen vývoj v oblasti koordinovaného rozvoje obranných schopností EU získává novou dynamiku. Rozhodování o otázkách obranných schopností se stále častěji přesouvá na úroveň nejvyšších orgánů EU a tedy do rukou nejvyšších politických představitelů členských států EU. Jsou navrhovány intenzivnější mechanismy spolupráce (především PESCO, CARD a EDF). Obranné projekty budou (a v omezené míře již začaly být) financovány přímo z rozpočtu EU.

I v tomto případě se však jedná toliko o nástroje, které nemusí být naplněny konkrétním obsahem. Zásadní je přitom otázka, zda současné vnitřní a vnější příčiny zvýšené dynamiky spolupráce – nestabilita na jihu, jihovýchodě a východě od evropského společenství spojená nejen s migrací obyvatel, zahraniční politika Ruské federace a USA, vystoupení Velké Británie z EU, sílící hlas populistické politiky v evropských zemích – skutečně povedou k reálnému sdružování a sdílení (*pooling and sharing*) obranných schopností. V rámci omezeného okruhu chování analyzovaného v této práci k tomuto prozatím nedošlo. Současné iniciativy by však k takovému vývoji mohly významně přispět. Mohly by tedy též vést ke změně závěru této práce, neboť reálná spolupráce členských států v oblasti obranných schopností by vyústila ve vytvoření evropské strategické a bezpečnostní kultury.

Nelze však nemít značné pochybnosti o naplnění naznačeného vývoje. Členské státy EU budou i nadále (nezávisle) formulovat potřeby v oblasti obrany a určovat obranné priority. Nové nástroje mohou zvýšit transparentnost obranného průmyslu, nezabrání však diskriminaci. EU (prostřednictvím svých orgánů nebo EDA) nebude ani nadále ovlivňovat strukturu, kvalitu a kvantitu obranných schopností na základě cílů svébytných pro EU jako celek (absence tzv. sestupného přístupu). Status vojenské moci (velmoci) navíc neodvisí jen od obranných schopností, ale vyžaduje též rozhodnost a akceschopnost (plán) a politickou vůli (cíl), přičemž i o nich lze mít v kontextu EU významné pochybnosti.

²⁷⁵ Závěry Evropské rady ze dne 22 a 23. června 2017 (EUCO 8/17).

ZÁVĚR

Co se týče spolupráce týkající se obranných schopností, nedošlo v rámci EU k takové míře konvergence reálné činnosti členských států, jež by odůvodnila závěr o existenci specifické a stabilní evropské strategické a bezpečnostní kultury. Alespoň prozatím.

Do spolupráce v oblasti obranných schopností uskutečňované v rámci EDA byly vkládány nemalé naděje. EDA se neměla stát pouhým prostředníkem obranného vyzbrojování. V jejím rámci mělo dojít k identifikaci potřeb, priorit a nástrojů obranného plánování. To by následně vedlo k tomu, že by EDA formovala a potenciálně též determinovala rozhodovací procesy týkající se obranných schopností na národní úrovni. V žádné jiné otázce bezpečnosti a obrany přitom nebyla cesta spolupráce tak otevřená. Sdružování a sdílení (*pooling and sharing*) obranných schopností by vedlo zejména k efektivnějšímu vynakládání finančních prostředků, maximalizaci inovací, snížení duplicit, podpoře interoperability, standardizaci zařízení a podpoře průmyslové základny. Úloha EDA tedy měla spočívat v zahájení procesu evropské obranné spolupráce, který by vyústil v konstituování strategické a bezpečnostní kultury EU. Strategická kultura by tak spojováním dostatečně společných myšlenek a hodnot vytvářela další vrstvu evropské spolupráce.²⁷⁶

Z analýzy vymezeného okruhu strategického chování plyne, že se rozhodovatelé shodli na vymezení strategických potřeb, priorit, cílů a nástrojů. To vedlo též ke sjednocení představ a očekávání ohledně evropských obranných schopností. K reálnému naplňování vytčených cílů však dochází natolik málo (z hlediska četnosti i intenzity), že nelze hovořit o posunu od suverenity členských států EU při rozhodování o obranných schopnostech k jejich sdružování a sdílení (*pooling and sharing*). Deklaratorní potenciál strategického projektu EU se v tvorbě reálné strategické kultury EU neodrazil. EU zároveň působila jako formativní aktér při vytváření potenciálu bezpečnostní kultury EU (tj. deklaratorní bezpečnostní kultury), nikoli však již při formování a určování reálných bezpečnostních aktivit (tj. reálné bezpečnostní kultury). Strategická identita evropského projektu je tedy srozumitelná pouze v deklaratorní rovině. Důsledkem nenaplněných očekávání v rovině reálných činností EDA a členských států je snížení věrohodnosti evropského strategického projektu.

Nelze však přehlédnout současnou dynamiku vývoje spolupráce členských států EU v oblasti obranných schopností. Především iniciativy CARD a EDF mohou vést k posílení

²⁷⁶ Meyer, 2006, str. 7.

evropské spolupráce, zdůraznění formativní role EU a především k reálnému sdružování a sdílení obranných schopností v rámci EU. Institucionální těžiště spolupráce se nadto přesouvá z EDA přímo na orgány EU s tím, že stále významnější roli sehrává Komise. Avšak ani tyto nástroje nejsou způsobilé zajistit, aby národní rozhodovatelé při rozhodování o zásadních otázkách zohledňovali společné evropské potřeby, priority a cíle, resp. z nich dokonce vycházeli. K vytváření evropské strategické a bezpečnostní kultury lze proto být i nadále spíše skeptický.

Závěry této práce ohledně existence evropské strategické a bezpečnostní kultury jsou nutně dílčí. Důvodem jsou omezení, která plynou ze zvoleného teoreticko-metodologického přístupu (teorie druhé generace strategické kultury) a zkoumaného okruhu chování (činnost EDA). Pochyby nadto může vyvolávat též inherentně přítomný konstruktivistický základ práce, a to především v očích těch, kteří nesmýšlejí o kultuře jako o faktoru ovlivňujícího mezinárodní politiku.

Ambice této práce nespočívaly v zevrubném popisu a reflexi teoretických přístupů. Předkládaná práce sledovala vybraný a v kontextu teoretické diskuse významný odborný proud a vycházela z něj. Cílem bylo dojít na základě hloubkové a systematické analýzy vybraného dílčího okruhu chování k závěru ohledně existence evropské strategické a bezpečnostní kultury. V tomto rámci je odpověď pozitivní v rovině deklaratorního chování a negativní v rovině reálného chování. Přitom obranné zajištění státu nutně závisí na reálné bezpečnostní a strategické kultuře bezpečnostního společenství, jehož je součástí.

Nenaplněná tak zůstala představa o EU jako mocnosti v duchu Mattisova výroku, jímž je tato práce uvedena.

A nenaplněná zůstala též představa Mérandova, který považoval za možné, že jménem Evropy se bude bojovat a umírat.²⁷⁷

²⁷⁷ Mérand, 2008, str. 26.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. MONOGRAFIE A ODBORNÉ ČLÁNKY

- Bátora, 2009** Bátor, J. European Defence Agency: A Flashpoint of Institutional Logics. *West European Politics*, ročník 32, číslo 6, 2009.
- Berger, 1998** Berger, Thomas. *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan*. London: John Hopkins Press, 1998.
- Blockmans a Faleg, 2015** Blockmans, Steven – Faleg, Giovanni. More Union in European Defence. *Report of a CEPS (Centre for European Policy Studies) Task Force*, číslo 2, 2015.
- Booth, 1990** Booth, Kenneth. The Concept of Strategic Culture Affirmed in Jacobsen, C. G. (eds.). *Strategic Power USA/USSR*. New York: St. Martin's Press, 1990.
- Cornish a Edwards, 2005** Cornish, Paul – Edwards, Geoffrey. The Strategic Culture of the European Union: A Progress Report. *International Affairs*, ročník 81, číslo 4, 2005.
- Dubský, 2006** Dubský, Zbyněk. *Bezpečnostní a politická dimenze integračního procesu (Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU)*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2006.
- Dubský, 2013** Dubský, Zbyněk. Bezpečnostní a strategická kultura OBSE. in Eichler, J. *Bezpečnostní a strategická kultura mezinárodních organizací a ČLR*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2013.
- Drulák, 2003** Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Vydání 1. Praha: Portál, 2003.
- Eichler, 2009** Eichler, Jan. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Vydání 1. Praha: Portál, 2009.
- Eichler, 2011** Eichler, Jan. *Bezpečnostní a strategická kultura USA, EU a ČR*. Vydání 1. Praha: Karolinum, 2011.
- Gariup, 2009** Gariup, Monica. *European Security Culture. Language, Theory, Policy*. London: Ashgate, 2005.
- Geertz, 1973** Geertz, Clifford. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books, 1973.
- Gray, 1999a** Gray, Colin. *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press, 1999.

- Gray, 1999b** Gray, Colin. Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back. *Review of International Studies*, ročník 25, číslo 1, 1999, str. 49-69.
- Grevi, Helly a Keohane 2012** Grevi, Giovanni – Helly, Damien – Keohane, Daniel (eds.). *European Security and Defence Policy: The First 10 Years (1999–2009)*. Paris: The EU Institute for Security Studies, 2009.
- Ham, 2000** Ham van, Peter. Europe's Common Defense Policy: Implications for the Trans-Atlantic Relationship. *Security Dialogue*, ročník 31, číslo 2, 2000.
- Chappell a Petrov 2012** Chappell, Laura – Petrov, Petar. The European Defence Agency and Permanent Structured Cooperation: Are We Heading Towards Another Missed Opportunity? *Defence Studies*, ročník 12, číslo 1, 2012, str. 44–66.
- Johnston, 1995** Johnston, Alastair Iain. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton: Princeton University Press, 1995.
- Johnston, 1996** Johnston, Alastair Iain. Cultural Realism and Strategy in Maoist China in Katzenstein, P. J. (ed.). *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996.
- Johnston, 1999** Johnston, Alastair Iain. Strategic Cultures Revisited: Reply to Colin Gray. *Review of International Studies*, ročník 25, číslo 3, 1999.
- Keohane a Valasek, 2008** Keohane, Daniel – Valasek, Tomas. *Willing and Able? EU Defence in 2020*. London: Centre for European Reform, 2008.
- Khol, 2000** Khol, Radek. Evropská bezpečnostní a obranná politika – odpověď na evropské bezpečnostní ambice? *Mezinárodní vztahy*, ročník 35, číslo 4, 2000.
- Klein, 1988** Klein, Bradley S. Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defence Politics. *Review of International Studies*, ročník 14, číslo 2, 1988, str. 133-48.
- Klein, 1994** Klein, Bradley S. *Strategic Studies and World Order*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Kolín, 2007** Kolín, Vilém. Evropská obranná agentura po třech letech. *Obrana a strategie*, číslo 2, ročník 7, 2007.
- Kolín, 2010** Kolín, Vilém. Evropská obranná agentura v šesti letech. *Obrana a strategie*, číslo 1, ročník 10, 2010.

- Kratochvíl, Cibulková a Beník, 2011** Kratochvíl, Petr – Cibulková, Petra – Beník, Michal. The EU as a "Framing Actor": Reflections on Media Debates about EU Foreign Policy. *Journal of Common Market Studies*, ročník 49, číslo 2, 2011.
- Lock, 2010** Lock, Edward. Refining strategic culture: return of the second generation. *Review of International Studies*, ročník 36, číslo 3, 2010.
- Mérand, 2008** Mérand, Frédéric. *European Defence Policy. Beyond the Nation State*. New York: Oxford University Press, 2008.
- Meyer, 2006** Meyer, Christoph. *The Quest for a European Strategic Culture: Changing Norms on Security and Defence in the European Union*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2006.
- Pospíšil, 2012** Pospíšil, Tomáš. Strategická kultura – představení konceptu. *Vojenské rozhledy*, svazek XXL, číslo 2, 2012.
- Rynning, 2003** Rynning, S. The European Union: Towards a Strategic Culture? *Security Dialogue*, ročník 34, číslo 4, 2003, str. 479-496.

2. DOKUMENTY

A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy.

Dostupné z

<https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, citováno 13. 8. 2017.

Code of Best Practice in the Supply Chain.

Dostupné z

<http://data.grip.org/documents/200909141545.pdf>, citováno 5. 7. 2017.

Code of Conduct for Defence Procurement of the EU Member States Participating in the European Defence Agency.

Dostupné z

<http://www.eda.europa.eu/docs/documents/CoC.pdf>, citováno 5. 7. 2017.

Code of Conduct on Pooling & Sharing.

Dostupné z

<https://www.eda.europa.eu/docs/news/code-of-conduct.pdf>, citováno 4. 8. 2017.

Defence Data 2014, European Defence Agency, Belgie, 2016.

Dostupné z

<https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/documents/eda-defencedata-2014-final>, citováno 15. 7. 2017.

EDA Steering Board Agrees Path to Implementing Defence Industrial Strategy, tisková zpráva EDA z 25. září 2007.

Dostupné z

<https://www.eda.europa.eu/info-hub/press-centre/latest->

news/2007/09/24/EDA_Steering_Board_Agrees_Path_to_Implementing_Defence_Industrial_Strategy, citováno 1. 8. 2017.

European Armaments Cooperation Strategy.

Dostupné z

https://www.eda.europa.eu/docs/documents/European_Armaments_Cooperation_Strategy.pdf?Status=Master, citováno 1. 8. 2017.

European Defence Agency Annual Report 2016.

Dostupné z

<https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-annual-reports/eda-2016-annual-report-final>, citováno 1. 8. 2017.

European Defence Research and Technology Strategy.

Dostupné z

https://www.eda.europa.eu/docs/documents/edrt_strategy.pdf, citováno 1. 8. 2017.

Factsheet Air-to-Air Refuelling, European Defence Agency, 2017.

Dostupné z

https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2017-03-03-factsheet_aar.pdf, citováno 8. 7. 2017.

Factsheet Cyber Defence, European Defence Agency, 2015.

Dostupné z

https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2015-02-10-factsheet_cyber-defence, citováno 6. 8. 2017.

Factsheet EDA's Pooling & Sharing, European Defence Agency, 2013.

Dostupné z

https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/final-ps_30012013_factsheet_cs5_gris, citováno 4. 8. 2017.

Factsheet European Air-to-Air Refuelling Training 2014, European Defence Agency, 2014.

Dostupné z

https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2014-03-31-factsheet_eart2014-, citováno 8. 7. 2017.

Factsheet Governmental Satellite Communications, European Defence Agency, 2017.

Dostupné z

https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2017-06-16-factsheet_govsatcom.pdf, citováno 9. 7. 2017.

Factsheet Remotely Piloted Aircraft Systems, European Defence Agency, 2016.

Dostupné z

<https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2016-08-25-factsheet-rpas03b9983fa4d264cfa776ff000087ef0f>, citováno 9. 7. 2017.

Initial Long-Term Vision For European Defence Capability and Capacity Needs.

Dostupné z

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/esdp/91136.pdf,

citováno 4. 7. 2017.

Konsolidovaná znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie (2016/C 202/01).

Dostupné z

[http://eur-lex.europa.eu/legal-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=CS)

[content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=CS](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=CS), citováno 31. 7. 2017.

Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské Unii a Smlouvu o založení Evropského společenství (2007/C 306/01).

Dostupné z

http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:8d1c14fc-6be7-4d4e-8416-f28cfc7b3b60.0002.01/DOC_1&format=PDF, citováno 31. 7. 2017.

Návrh Nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se zřizuje Program rozvoje evropského obranného průmyslu s cílem podpořit konkurenceschopnost a inovační kapacitu obranného průmyslu EU [SWD(2017) 228 final].

Dostupné z

[http://eur-lex.europa.eu/legal-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017PC0294&from=CS)

[content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017PC0294&from=CS](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017PC0294&from=CS), citováno 15. 8. 2017.

Rozhodnutí Rady ze dne 12. července 2011, kterým se vymezuje statut, sídlo a způsob fungování Evropské obranné agentury a kterým se zrušuje společná akce 2004/551/SZBP (2011/411/SZBP).

Dostupné z

[http://eur-lex.europa.eu/legal-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011D0411&from=CS)

[content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011D0411&from=CS](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011D0411&from=CS), citováno 1. 8. 2017.

Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů, Vznik Evropského obranného fondu [COM(2017) 295 final].

Dostupné z

<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/CS/COM-2017-295-F1-CS-MAIN-PART-1.PDF>, citováno 15. 8. 2017.

Shrnující dokument k *An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs* uveřejněný na portálu EUR-Lex.

Dostupný z

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3A133238>, citováno 5. 7. 2017.

Shrnující dokument k *The Code of Conduct for Defence Procurement* uveřejněný na portálu EUR-Lex.

Dostupné z

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=uriserv:l33236>, citováno 5. 7. 2017.

Společné akce Rady ze dne 12. července 2004 o zřízení Evropské obranné agentury (2004/551/SZBP).

Dostupné z

[http://eur-lex.europa.eu/legal-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2004:551:FULL&from=CS)

content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004E0551&from=CS, citováno 1. 8. 2017.

Strategy for the European Defence Technological and Industrial Base

Dostupné z

https://www.eda.europa.eu/docs/documents/strategy_for_the_european_defence_technological_and_industrial_base.pdf, citováno 1. 8. 2017.

Závěry Evropské rady ze dne 19. a 20. prosince 2013 (EUCO 217/13).

Dostupné z

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-217-2013-INIT/cs/pdf>, citováno 3. 8. 2017.

Závěry Evropské rady ze dne 25. a 26. června 2015 (EUCO 22/15).

Dostupné z

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-22-2015-INIT/cs/pdf>, citováno 15. 8. 2017.

Závěry Evropské rady ze dne 15. prosince 2016 (EUCO 34/16).

Dostupné z

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-34-2016-INIT/cs/pdf>, citováno 15. 8. 2017.

Závěry Evropské rady ze dne 22 a 23. června 2017 (EUCO 8/17).

Dostupné z

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8-2017-INIT/cs/pdf>, citováno 16. 8. 2017.

Závěry Rady o bezpečnosti a obraně v kontextu globální strategie EU, které přijala Rada na svém 3538. zasedání, konaném dne 18. května 2017 (9178/17, CFSP/PESC 413, CSDP/PSDC 249, COPS 156, POLMIL 53, CIVCOM 75).

Dostupné z

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9178-2017-INIT/cs/pdf>, citováno 15. 8. 2017.

Zpráva o provádění Evropské bezpečnostní strategie. Zajišťování bezpečnosti v měnícím se světě.

Dostupné z

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/CS/reports/104642.pdf, citováno 13. 8. 2017.

3. ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Bréant, 2010

Bréant, Christian. Five Years of EDA Collaborative Defence R&T. *EDA Bulletin*, číslo 13, 2010.

Dostupné z http://europavarietas.org/csdp/files/eda_bulletin_13.pdf, citováno 1. 8. 2017.

Kuchta, 2017

Kuchta, T. Rozhovor pro pořad České televize Události, komentáře, 20. června 2017.

Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1096898594-udalosti->

komentare/217411000370620/video/552703, citováno 15. 8. 2017.

Mattis, 2017

Mattis, James. Rozhovor pro studentský časopis The Mercer Island High School Islander, 20. června 2017.

Dostupné z <http://mihsislander.org/2017/06/full-transcript-james-mattis-interview/>, citováno 11. 7. 2017.

Moravscik, 2017

Moravscik, Andrew. Europe Is Still a Superpower. And it's going to remain one for decades to come. *Foreign Policy*, 13. dubna 2017.

Dostupné z <http://foreignpolicy.com/2017/04/13/europe-is-still-a-superpower/>, citováno 20. 6. 2017.